

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.09.2023 по 31.10.2023

Зміст

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми	4
1.1. Кримінальна юрисдикція	4
1.2. Цивільна юрисдикція	8
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду	16
2.1. Господарська юрисдикція	16
2.2. Цивільна юрисдикція	31
3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України	34
3.1. Господарська юрисдикція	34
4. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції	41
4.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку господарського судочинства	41
5. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду	45
6. Справи, повернені Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів	48

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми

1.1. Кримінальна юрисдикція

До правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію.

При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, КК України, КПК України, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу засудженого ОСОБА_20 на вирок Печенізького районного суду Харківської області від 28 січня 2022 року і ухвалу Харківського апеляційного суду від 08 грудня 2022 року та касаційну скаргу прокурора ОСОБА_23, яка брала участь у розгляді кримінального провадження судом апеляційної інстанції, на ухвалу Харківського апеляційного суду від 08 грудня 2022 року у кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР за № 12017220440000263, за обвинуваченням ОСОБА_20 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Вироком Печенізького районного суду Харківської області від 28 січня 2022 року ОСОБА_20 визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України, та призначено йому покарання у виді громадських робіт на строк 100 годин. На підставі п. 1 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК України ОСОБА_20 звільнено від призначеного покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Ухвалою Харківського апеляційного суду від 08 грудня 2022 року вирок Печенізького районного суду Харківської області від 28 січня 2022 року щодо ОСОБА_20 залишено без змін.

Указані рішення судів першої та апеляційної інстанцій оскаржено засудженим ОСОБА_20 та прокурором ОСОБА_23 у касаційному порядку.

На думку засудженого, суд першої інстанції, самостійно змінивши правову кваліфікацію вчинених ним дій із ч. 2 ст. 365 КК України на ч. 1 ст. 125 КК України, порушив вимоги ст. 337 КПК України та право на захист від нового обвинувачення.

Прокурор на обґрунтування своєї позиції стверджував, що ОСОБА_20 є працівником правоохоронного органу, оскільки він мав спеціальне звання – майор служби цивільного захисту, відповідно до посадової інструкції головного інспектора Печенізького РС ГУ ДСНС у Харківській області розглядає справи про адміністративні правопорушення та має право на пенсійне забезпечення за вислугою років.

Таким чином, в діях ОСОБА_20 наявні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК України, що спростовує висновки суду про кваліфікацію його дій за ч. 1 ст. 125 КК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

На сьогодні єдиним чинним нормативно-правовим актом, який визначає орієнтовний перелік правоохоронних органів України, є Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, в абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 якого визначено, що правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що при тлумаченні поняття «правоохоронний орган» для цілей застосування норм КК України може бути використана норма-дефініція положень абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, але лише в частині правоохоронної функції, яка реалізується шляхом правозастосування.

Сутність правоохоронної функції держави полягає в забезпеченні правопорядку, в охороні прав, свобод, законних інтересів громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від правопорушень, якими є кримінальні правопорушення (кримінальні проступки, злочини) та адміністративні правопорушення.

Система правоохоронних органів держави не має законодавчого визначення. Водночас згідно з положеннями ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV, який мав юридичну силу та діяв на час правовідносин, що є предметом правової оцінки у кримінальному провадженні, правоохоронні органи – органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

Тобто правоохоронним може виступати лише орган державної влади, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, який приймає загальнообов'язкові рішення, забезпечуючи їх виконання, у тому числі й примусовими засобами.

Критеріями віднесення органів державної влади до правоохоронних є інституційно-функціональні ознаки, що визначають правовий статус такого органу у системі органів державної влади.

На відміну від інших органів державної влади, які можуть також здійснювати правоохоронну функцію, для правоохоронних органів вона є основною.

При віднесенні того чи іншого органу державної влади до правоохоронного слід звернути увагу насамперед на те, як визначається відповідний орган у спеціальному нормативно-правовому акті, який регламентує його правовий статус, та на повноваження, які цей орган здійснює.

При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, КК України, КПК України, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника.

До ознак, що характеризують працівників правоохоронних органів слід віднести такі: вони перебувають у трудових чи службових відносинах з правоохоронними органами; за характером посади, яку обіймають, виконують правоохоронну функцію. Протидія виконанню цієї функції є неприпустимою.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що системний аналіз положень КК України свідчить про те, що в ньому не розмежовано поняття «працівник правоохоронного органу» та «працівник ДСНС», а відтак, з огляду на викладене, положення ч. 2 ст. 365 КК України підлягають застосуванню при кваліфікації дій працівника ДСНС як працівника правоохоронного органу.

У ході судового розгляду суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов висновку про те, що стороною обвинувачення не доведено, що обвинувачений ОСОБА_20 є працівником правоохоронного органу. Своє рішення суд мотивував тим, що жоден із чинних нормативно-правових актів не відносить ДСНС та її органи до правоохоронних, як і не пов'язує їх діяльність із правоохоронною спрямованістю.

Частиною другою статті 223 КУпАП визначено посадових осіб, які від імені ДСНС як центрального органу виконавчої влади, уповноваженого на реалізацію державної політики з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення.

Зокрема, таке право мають Головний державний інспектор України з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки і його заступники,

головні державні інспектори з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення та їх заступники, старші державні інспектори України з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки, державні інспектори з нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення.

Тобто ДСНС як центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, а вказані вище посадові особи ДСНС відповідно до визначеного законом правового статусу здійснюють правоохоронну функцію.

Як було встановлено судом першої інстанції, обвинувачений ОСОБА_20, майор служби цивільного захисту призначений на посаду головного інспектора Печенізького РС ГУ ДСНС у Харківській області.

Відповідно до Посадової інструкції функціональними обов'язками головного інспектора Печенізького РС ГУ ДСНС у Харківській області є, зокрема: здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб.

В апеляційній скарзі прокурор указувала, що ОСОБА_20 мав спеціальне звання – майор служби цивільного захисту, відповідно до ч. 1 ст. 223 КУпАП та п. 74 Посадової інструкції наділений повноваженнями притягувати до адміністративної відповідальності посадових осіб, інших працівників підприємств, установ, організацій, громадян, винних у порушенні вимог пожежної безпеки, встановлених актами законодавства, іншими нормативно-правовими актами (стандартами, нормами, правилами, положеннями, інструкціями тощо), невиконанні приписів, постанов органів державного нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки, використанні пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням. Зазначала також, що працівники ДСНС мають право на пенсійне забезпечення за вислугою років.

При перегляді вироку місцевого суду суд апеляційної інстанції на ці обставини уваги не звернув та наведені прокурором доводи належним чином не перевірів, а тому ухвалене ним рішення постановлено без належного врахування норм матеріального та процесуального права і за своїм змістом не відповідає вимогам статей 370 та 419 КПК України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 30 серпня 2023 року у справі № 633/195/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396900>

1.2. Цивільна юрисдикція

В Україні діє законодавство, яке передбачає компенсацію громадянам за примусово відчужене (мобілізоване) у них майно. Отримати її можливо за умов та у порядку, визначених нормативними актами.

Мобілізація майна є різновидом його ревізії (примусового відчуження) у розумінні ЦК України та Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Однак, якщо згідно зі статтею 3 цього Закону примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості і тільки у разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості, то у випадку мобілізації майна громадян згідно з частиною першою статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» таке відшкодування може бути тільки наступним.

Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів, правового режиму надзвичайного стану - протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за рахунок коштів державного бюджету за умови, що майно було примусово відчужене, а особа відповідно має право на таку компенсацію

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до держави України в особі Міністерства оборони України, Державної казначейської служби України, Кабінету Міністрів України, про виплату компенсації за мобілізоване (примусово відчужене) майно та стягнення відшкодування матеріальної та моральної шкоди за касаційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Печерського районного суду міста Києва від 20 січня 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 03 грудня 2020 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачка є власницею житлового будинку та земельної ділянки.

Позивачка разом із родиною через обстріли 13 липня 2014 року була вимушена покинути свій житловий будинок, залишивши його на сигналізації. 1 серпня 2014 року українські війська звільнили м. Красногорівку. Після того військовослужбовці ЗСУ зайняли будинок позивачки й облаштували у ньому опорний пункт.

Згідно з актом від 19 вересня 2016 року обстеження технічного стану житлового будинку з господарськими будівлями та спорудами, розташованого за адресою: АДРЕСА_1, комісією військової цивільної адміністрації міста Красногорівки виявлено, що на земельній ділянці за вказаною адресою знаходиться житловий цегляний будинок загальною площею 197,40 кв. м,

житловою площею 65,90 кв. м із верандою, підвалом, прибудовою, навісом, ґанками та господарськими будівлями і спорудами. Комісія вказала, що внаслідок обстрілу пошкоджено вказаний житловий будинок, всередині будинку пошкоджені меблі, відсутня побутова техніка. В акті зазначено, що на час обстеження біля житлового будинку знаходився опорний пункт, в будинку мешкають військовослужбовці ЗСУ. За висновком комісії будинок згосподарськими будівлями на праві власності належить ОСОБА_1. Житловий будинок потребує відновлення та ремонту.

Позивачка вважала, що АТО на подолання агресії РФ, яка проводилась на території Донецької та Луганської областей з 2014 року, у тому числі й у м. Красногорівці, в якому розташований належний їй будинок, є надзвичайною ситуацією. А тому сам факт перебування військовослужбовців ЗСУ у її будинку свідчить про його фактичне примусове відчуження разом із земельною ділянкою.

Незважаючи на фактичну мобілізацію (тимчасове зайняття та примусове відчуження) будинку, речей і земельної ділянки позивачки, їй було відмовлено у виплаті компенсації за примусово відчужений будинок в умовах мобілізації та особливого стану. Тому позивачка вимушена звернутися до суду з метою отримання компенсації за примусово відчужений будинок, майно та земельну ділянку.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» визначає механізм передачі, примусового відчуження або вилучення майна у юридичних та фізичних осіб для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

З аналізу законодавства вбачається, що під час воєнного або надзвичайного стану передбачені можливості: 1) примусового відчуження індивідуально визначеного майна власника з переходом до держави права власності на це майно та попереднім або наступним повним відшкодуванням його вартості; 2) вилучення індивідуально визначеного майна державних підприємств, державних господарських об'єднань, на яке у них є право господарського відання або оперативного управління, без відшкодування його вартості.

Велика Палата Верховного Суду також зауважує, що у частині першій статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» встановлено, що громадяни зобов'язані надавати в установленому порядку під час мобілізації будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно, власниками яких вони є, ЗСУ, іншим військовим формуванням, оперативно-рятувальній службі цивільного захисту з наступним відшкодуванням державою їх вартості в порядку, встановленому законом. Отже, стосовно надання громадянами під час мобілізації їхнього майна ЗСУ чи іншим військовим формуванням або оперативно-рятувальній службі цивільного захисту діє виключно порядок

наступного відшкодування державою вартості такого майна, тобто у строк, визначений частиною другою статті 10 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

Примусове відчуження майна або його вилучення можливе лише після запровадження в Україні воєнного або надзвичайного стану. З 24 лютого 2022 року в Україні запроваджено воєнний стан, при цьому надзвичайний стан в Україні до 23 лютого 2022 року не оголошувався.

Виходячи з цього, доводи позивачки про те, що її майно було мобілізоване (примусово відчужене) під час дії надзвичайного чи воєнного стану є необґрунтованими.

Велика Палата Верховного Суду наголошує, що в Україні існує законодавче регулювання питань, пов'язаних із виплатою компенсації за примусово відчужене, втрачене чи пошкоджене майно в умовах війни, воєнного чи надзвичайного стану.

Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 року № 998 затверджено Порядок № 998, визначає механізм прийняття, розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Враховуючи наведене та приписи частини першої статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також визначення поняття «мобілізації» у статті 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» можна зробити висновок, що мобілізацією майна можна вважати надання ЗСУ чи іншим військовим формуванням України під час проведення мобілізації (часткової або загальної) згідно з мобілізаційними планами майна з наступним відшкодуванням державою його вартості у разі переходу цього майна у власність держави, знищення такого майна чи пошкодження державою Україною.

Мобілізація майна є різновидом його реквізиції (примусового відчуження) у сенсі ЦК України та Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Однак, якщо згідно зі статтею 3 цього Закону примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості і тільки у разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості, то у випадку мобілізації майна згідно з частиною першою статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» таке відшкодування може бути тільки наступним.

У справі, рішення в якій переглядаються, позивачка просила стягнути компенсацію повної вартості будинку, предметів побуту і майна, що знаходиться в будинку, та земельної ділянки, які їй належать на праві власності. Вважала, що

АТО на подолання збройної агресії РФ в Україні є надзвичайною ситуацією, а тому позивачка має право на компенсацію «примусово мобілізованого (відчуженого) майна».

Велика Палата Верховного Суду наголошує, що в Україні діє законодавство, яке передбачає компенсацію громадянам за примусово відчужене (мобілізоване) у них майно. Отримати її можливо за умов та у порядку, визначених нормативними актами. Немає жодних доказів того, що майно позивачки, власницею якого вона залишається та за місцезнаходженням якого вона не перебуває, було мобілізованим, як і немає доказів того, що саме держава Україна завдала позивачці шкоду шляхом пошкодження чи знищення її майна.

У позовній заяві позивачка визнала, що була вимушена покинути будинок 13 липня 2014 року через обстріли. Однак наведена у позовній заяві інформація щодо завдання позивачці шкоди з боку саме України не знайшла підтвердження належними та допустимими доказами.

Інформація позивачки про те, що вона втратила можливість як володіти, так і користуватися будинком та земельною ділянкою з 01 серпня 2014 року є недостовірною. Крім того, позивачка не довела, що втратила цю можливість саме внаслідок самовільного зайняття будинку військовослужбовцями ЗСУ, а не внаслідок, наприклад, обстрілів з боку збройних формувань, підтримуваних російською федерацією.

Лише тимчасового перебування з певного часу у будинку та на земельній ділянці позивачки військовослужбовців ЗСУ і їхнього майна недостатньо для того, щоби кваліфікувати таке перебування саме як примусове відчуження (реквізицію) Україною цих будинку та земельної ділянки. В іншому разі будь-яке покинуте власниками на тимчасово окупованих територіях України чи територіях активних бойових дій приватне майно, яким якийсь час користувалися збройні формування будь-кого із учасників воєнного конфлікту (України чи російської федерації як держави-агресора), слід було би вважати примусово відчуженим державою, на території якої воно знаходиться, тобто Україною. Проте такий підхід і покладення на Україну обов'язку відшкодувати (компенсувати) всю вартість цього майна (навіть у випадку його повного чи часткового збереження) не узгоджується ні з принципом відповідальності держави-агресора за шкоду, зумовлену агресією проти України, ні із загальними засадами відповідальності держави за завдану нею шкоду.

За обставинами справи, які встановили суди, позивачка не довела наявності у неї права на стягнення з держави відшкодування вартості покинутого нею майна. Питання про те, чи порушує її право на таке стягнення запроваджене державою правове регулювання, могло би бути предметом судової оцінки за умови доведення наявності відповідного права. Однак за обставин цієї справи стягнення з України під час воєнного стану коштів, на які претендує позивачка, ця держава їй законодавчо не гарантувала.

Навіть якщо припустити, що у неї було би таке право, то для його реалізації визначений спеціальний порядок. І за наявності відповідного права компенсація за примусово відчужене майно громадян на користь держави, зокрема ЗСУ, відбувається за рахунок коштів державного бюджету з наступним повним відшкодуванням вартості цього майна в умовах правового режиму воєнного стану - протягом п'яти наступних бюджетних періодів після скасування цього режиму, а в умовах правового режиму надзвичайного стану - протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування такого режиму (стаття 10 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», частина перша статті 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»).

Позивачка фактично ставить питання про нібито наявність у неї права на обов'язковий викуп Україною її будинку та земельної ділянки, які вона покинула, переїхавши разом із родиною під загрозою обстрілів до іншого регіону, якщо цим майном тимчасово користувалися військовослужбовці ЗСУ, які звільняли м. Красногорівку та забезпечували його безпеку від повторної окупації державо-агресором. Жоден нормативний акт не встановлює в Україні такого права. Проте, чи мали би місце обставини, за яких виник конфлікт, якби не агресивні дії щодо України, позивачка замовчує. Суду невідомо, чи претендує вона на відшкодування (компенсацію) російською федерацією тієї самої шкоди, завданої збройною агресією проти України. Проте Велика Палата Верховного Суду звертає увагу позивачки на те, що відповідно до частини дев'ятої статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі покладається на російську федерацію як на державу, що здійснює окупацію.

Непереконливими є доводи ОСОБА_1 і про те, що вона зазнала моральної шкоди, бо не може повернутися до її будинку саме внаслідок його зайняття військовослужбовцями ЗСУ, а не внаслідок тієї зумовленої агресією російської федерації небезпеки, через яку позивачка з родиною змінила місце проживання (стала на облік як внутрішньо переміщена особа), і наявність цієї небезпеки підтвердила Україна шляхом надання позивачці відповідної інформації.

Саме по собі тимчасове використання військовослужбовцями ЗСУ майна позивачки, підпорядковане виконанню як Збройними Силами України, так і позивачкою як громадянкою України конституційних обов'язків (статті 17, 65 Конституції України), не може бути діянням, яким позивачці завдана моральна шкода. За іншого підходу виконання конституційного обов'язку (частина перша статті 65 Конституції України) кожним громадянином зумовлювало б завдання йому моральної шкоди, що не відповідає суті виконання цього обов'язку.

Суди всебічно, повно і об'єктивно оцінили усі доводи позивачки та зібрані у справі докази і дали їм належну оцінку, відмовивши при цьому у задоволенні

позовних вимог. Така відмова не перешкоджає позивачці використати передбачені чинним законодавством України юридичні засоби для отримання відповідної компенсації (відшкодування) за наявності для цього підстав та у визначеному порядку, а тому не становить для позивачки надмірного тягаря. Що стосується юридичної кваліфікації правовідносин, вони підлягають зміні відповідно до наведених у цій постанові мотивів.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 вересня 2023 року у справі № 757/64569/16-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114203267>

Договір позики на суму, яка виходить за межі дрібного побутового правочину, укладений одним із подружжя без письмової згоди іншого з подружжя на його укладення, може бути визнаний недійсним у разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

Наслідком недійсності договору позики, укладеного одним з подружжя без згоди на те іншого, є проведення реституції між сторонами недійсного правочину.

Для визначення вартості вчинюваного одним з подружжя договору позики, з метою його кваліфікації як такого, що виходить за межі дрібного побутового та укладений щодо цінного майна, що у свою чергу потребувало б письмової згоди іншого з подружжя, слід враховувати конкретну межу, встановлену законодавцем у частині першій статті 1047 ЦК України, та брати за основу неоподатковуваний мінімум доходів громадян, перевищення десятикратного розміру якого обумовлює обов'язковість укладення договору позики в письмовій формі

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визнання договору позики недійсним та стягнення коштів за касаційною скаргою ОСОБА_3 на рішення Оболонського районного суду міста Києва від 20 лютого 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 17 червня 2020 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

З 23 червня 2000 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебувають у зареєстрованому шлюбі.

У мережі «Інтернет» на сайті «From-UA Новини України» розміщено статтю, до якої прикріплено зображення боргової розписки ОСОБА_3 від 25 жовтня 2006 року.

Згідно з розпискою ОСОБА_2 передав у борг ОСОБА_3 536 000 доларів США, а ОСОБА_3 зобов'язався повернути вказану суму в строк до 01 січня 2007 року.

Борг ОСОБА_3 не повернув.

Згоди на позику грошових коштів, які є спільною сумісною власністю подружжя, ОСОБА_1 не надавала.

Ураховуючи зазначене, позивачка просила суд визнати недійсним, укладений між ОСОБА_2 та ОСОБА_3 договір позики; у порядку застосування наслідків недійсності правочину повернути сторони у попередній стан та стягнути з ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2 грошові кошти у сумі 536 000,00 доларів США.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

На підставі частини другої статті 65 СК України дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового.

Особливості дрібного побутового договору визначені у частині першій статті 31 ЦК України, за змістом якої правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість.

Визначення «дрібний побутовий правочин» має оціночний характер, не має установлених меж грошового виразу (вартості), а тому має для різних видів діяльності, речей і майнового стану учасників цивільних правовідносин різні межі вартості.

Згідно із частиною першою статті 1047 ЦК України договір позики укладається у письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Таким чином, для визначення вартості вчинюваного одним з подружжя правочину (договору позики), з метою його кваліфікації як такого, що виходить за межі дрібного побутового та укладений щодо цінного майна, що у свою чергу потребувало б письмової згоди іншого з подружжя, слід враховувати конкретну межу, встановлену законодавцем у частині першій статті 1047 ЦК України, та брати за основу неоподаткований мінімум доходів громадян, перевищення десятикратного розміру якого обумовлює обов'язковість укладення договору позики в письмовій формі.

У частині першій статті 1047 ЦК України законодавець пов'язав обов'язковість укладення договору позики у письмовій формі з умовою, коли його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а отже логічним є висновок, що згода іншого з подружжя на укладення такого договору має надаватись також письмово.

Отже, згода одного з подружжя на укладення договору позики, який виходить за межі дрібного побутового та стосується цінного майна, що перебуває у їх спільній сумісній власності, зокрема, грошових коштів, сума яких не менш, як у десять разів перевищує встановлений законом розмір

неоподаткованого мінімуму доходів громадян (частина перша статті 1047 ЦК України), має бути надана у письмовій формі.

У випадку недотримання вказаної вимоги другий з подружжя (хто не був стороною правочину) може оспорити договір позики на підставі частини другої статті 65 СК України.

Відповідно до частини другої статті 369 ЦК України та частини другої статті 65 СК України при укладенні одним з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном вважається, що він діє за згодою другого з подружжя.

При цьому презумпція розпорядження спільним майном одним з подружжя за згодою другого з подружжя встановлена саме на користь добросовісного набувача прав на таке майно.

Вирішуючи виключну правову проблему щодо наслідків укладення договору позики грошових коштів одним з подружжя без згоди на те іншого, Велика Палата Верховного Суду зазначає, що приписи частин другої та третьої статті 65 СК України розповсюджуються на грошові зобов'язання подружжя щодо передачі спільних коштів у позику; договір позики на суму, яка виходить за межі дрібного побутового правочину, укладений одним із подружжя без письмової згоди іншого з подружжя на його укладення може бути визнаний недійсним у разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

Щодо питання про те, чи виникає за таким договором позики грошових коштів у іншого з подружжя (того, хто не був його стороною) право на отримання коштів з чоловіка (дружини) сторони договору, необхідно зазначити таке.

Оспорювати правочин може також особа (заінтересована особа), яка не була його стороною. Власний інтерес заінтересованої особи полягає в тому, щоб предмет правочину перебував у власності конкретної особи, оскільки від цього залежить подальша можливість законної реалізації заінтересованою особою її прав.

Отже, наслідком недійсності договору позики, укладеного одним з подружжя без згоди на те іншого, є проведення реституції між сторонами недійсного правочину.

Встановивши, що ОСОБА_2, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі з позивачкою, розпорядився спільним сумісним майном подружжя без її письмової згоди, уклавши зі ОСОБА_3 договір позики, який виходить за межі дрібного побутового і який з урахуванням його вартісного критерію стосується цінного майна, а ОСОБА_3 внаслідок взаємовідносин, які на той момент між ними існували, знав про те, що ОСОБА_2 перебуває у шлюбі з ОСОБА_1, а тому не міг не знати того, що одержані ним за спірним договором грошові кошти є спільною сумісною власністю подружжя, суд першої інстанції, з висновком

якого погодився й апеляційний суд, дійшов висновку про те, що, укладаючи спірний договір позики, відповідачі діяли недобросовісно, позбавивши позивачку як співвласника спільного сумісного майна права володіння та розпорядження ним.

У липні 2015 року ОСОБА_2 звертався до суду з позовом до ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за договором позики. Верховний Суд відмовив у позові ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором позики у зв'язку зі спливом позовної давності.

Суд апеляційної інстанції не надав оцінки діям ОСОБА_3 як котрагента за цим договором на предмет добросовісності, зокрема не встановив і не перевіряв, чи знав відповідач про те, що йому у позику передаються саме спільні кошти подружжя, а не інші кошти, які до спільного майна не відносяться, і що ОСОБА_2 не отримав згоди іншого з подружжя на їх передачу в позику.

Суд апеляційної інстанції не перевіряв указаних доводів апеляційної скарги відповідача ОСОБА_3 та не надав відповіді на його аргументи, якими він обґрунтовував свої заперечення на позов з посиланням на відповідні докази і обставини, зокрема щодо неналежності переданих у позику коштів до спільного майна подружжя.

Також суд апеляційної інстанції не досліджував причини пропуску позовної давності, на які посилалася позивачка, а також обставини, якими відповідач обґрунтовував заяву про застосування наслідків пропуску строку звернення до суду.

При цьому вирішення вище вказаних обставин щодо позовної давності, в тому числі щодо підстав для вирішення заяви про позовну давність апеляційним судом, впливає на результат вирішення спору, оскільки пропуск строку позовної давності, про яку заявлено стороною, є самостійною підставою для відмови у позові.

З огляду на викладене постановою апеляційного суду не може вважатись законною й обґрунтованою, а тому підлягає скасуванню з направлення справи на новий апеляційний розгляд.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 11 жовтня 2023 року у справі № 756/8056/19 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114203267>

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду

2.1. Господарська юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо немайнового характеру позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя, визначивши, що позов про визнання права іпотекодержателя необхідно розглядати саме як вимогу майнового характеру і розмір судового збору за його подання

сплачується, виходячи з вартості предмета іпотеки, визначеної в договорі іпотеки, за ставкою, передбаченою законом для вимог майнового характеру

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ПАТ АБ «Укргазбанк» на постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 09 березня 2023 року та ухвалу Господарського суду Житомирської області від 26 січня 2023 року у справі за позовом ПАТ АБ «Укргазбанк» до ТОВ «Роскар», ТОВ «Оскар» про визнання права іпотекодержателя, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між АБ «Синтез» і ТОВ «Оскар» був укладений договір кредитної лінії від 06 липня 2007 року. З метою забезпечення належного виконання зобов'язань за вказаним кредитним договором 09 липня 2007 року укладений договір іпотеки.

12 лютого 2009 року між АБ «Синтез» (первісний кредитор) і ПАТ АБ «Укргазбанк» (новий кредитор) був укладений договір відступлення права вимоги за кредитним договором, а також договір відступлення прав за договором іпотеки.

У зв'язку з невиконання позичальником прийнятих на себе зобов'язань за кредитним договором позивач подав до Господарського суду Житомирської області позов до ТОВ «Оскар», третя особа – АБ «Синтез», про стягнення заборгованості за кредитним договором. Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду стягнуто з відповідача на користь позивача заборгованість по кредиту, процентах та пені.

Разом з тим ТОВ «Оскар» здійснило низку заходів щодо протиправного виведення нерухомого майна з-під іпотеки. Зокрема, ТОВ «Оскар» змінило площу предмета іпотеки та уточнило адресу. 08 липня 2011 року ТОВ «Оскар» отримало свідоцтво про право власності та в подальшому відчужило вказане нерухоме майно іншим особам.

ПАТ АБ «Укргазбанк» вважає, що, незважаючи на зміну площі нерухомого майна та присвоєння йому нової поштової адреси, це майно продовжує бути предметом іпотеки за договором іпотеки, а такий спосіб захисту, як визнання права іпотекодержателя, у разі задоволення позову дозволить позивачу відповідно реалізувати свої права як іпотекодержателя щодо нерухомого майна.

При зверненні з позовом до суду позивач сплатив судовий збір у розмірі 2 481,00 грн як за позовну вимогу немайнового характеру.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, позовну заяву ПАТ АБ «Укргазбанк» залишив без розгляду, оскільки позивач у визначений судом строк не усунув недоліків та не подав доказів сплати судового збору, виходячи з майнового характеру позовної вимоги.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

З метою захисту законних прав та інтересів учасників цивільного обороту, насамперед інтересів кредитора, глава 49 Цивільного кодексу України регламентує забезпечення виконання зобов'язання, зокрема, шляхом застави майна.

Вказаний інститут цивільного права спрямований, зокрема, на покращення гарантування майнових інтересів сторін договору.

Звідси іпотека як окремий вид застави гарантує саме майнові інтереси боржника та кредитора за основним зобов'язанням, забезпеченим іпотекою.

Тобто вимога про визнання права іпотекодержателя стосовно іпотечного майна пов'язана з майновим інтересом, що свідчить про її майновий характер.

Отже, позов про визнання права іпотекодержателя необхідно розглядати саме як вимогу майнового характеру, оскільки, визнавши за собою таке право, іпотекодержатель набуває легітимного очікування успішної реалізації своєї можливості отримати у власність майно (нерухоме майно або грошові кошти) для задоволення своїх майнових вимог до боржника за основним зобов'язанням, забезпеченим іпотекою.

Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 162, пунктів 1-3 частини першої статті 163 Господарського процесуального кодексу України позовна заява повинна містити зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці. Ціна позову визначається, зокрема, у позовах про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна.

Згідно із частиною другою статті 4 Закону України «Про судовий збір» за подання до господарського суду позовної заяви майнового характеру ставка судового збору встановлюється у розмірі 1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (підпункт 1 пункту 2).

З огляду на викладене при поданні позовної заяви позивачу необхідно було вказати в ній ціну позову та сплатити судовий збір, виходячи з вартості предмета іпотеки, визначеної в договорі іпотеки, за ставкою, передбаченою законом для вимог майнового характеру.

Такі висновки є послідовним продовженням практики, напрацьованої у Великій Палаті Верховного Суду, щодо визначення характеру позовної вимоги в іпотечних спорах.

Отже, метою подання позову з вимогою про визнання права іпотекодержателя є підтвердження існування у ПАТ АБ «Укргазбанк» майнового інтересу щодо нерухомого майна, яке є предметом іпотеки та має вартісну оцінку, визначену в договорі іпотеки.

З урахуванням зазначеного, виходячи з предмета та підстав позову у цій справі, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що фактично ініційований позивачем спір спрямований на захист його майнового інтересу, вимога про визнання права іпотекодержателя ґрунтується на наявності такого інтересу, що виник на підставі договору іпотеки, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки, який має вартісну оцінку, а отже, має майновий характер, а тому розмір ставки судового збору за його подання повинен

визначатися відповідно до підпункту 1 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір».

Частиною тринадцятою статті 176 Господарського процесуального кодексу України визначено, що якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду.

Як було зазначено раніше, суди попередніх інстанцій установили, що при зверненні з позовом до суду позивач сплатив судовий збір у розмірі 2 481,00 грн як за позовну вимогу немайнового характеру.

Оскільки ПАТ АБ «Укргазбанк» у визначений судом строк не усунуло недоліків та не подало доказів сплати судового збору виходячи з майнового характеру позовної вимоги, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про залишення позовної заяви ПАТ АБ «Укргазбанк» без розгляду.

З огляду на висновки Великої Палати Верховного Суду щодо майнового характеру позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що позивачу необхідно було вказати в позовній заяві ціну позову, виходячи з вартості предмета іпотеки, визначеної в договорі іпотеки, та сплатити судовий збір за ставкою, передбаченою законом для вимоги майнового характеру.

У зв'язку із цим, ураховуючи викладені вище висновки про те, що позов про визнання права іпотекодержателя необхідно розглядати саме як вимогу майнового характеру, Велика Палата Верховного Суду відступає від висновків, викладених в ухвалах Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09 липня 2021 року у справі № 370/1543/20 та від 16 грудня 2022 року у справі № 199/2786/21, щодо немайнового характеру позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя при визначенні розміру судового збору, який підлягав сплаті за подання касаційної скарги.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 04 жовтня 2023 року у справі № 906/1026/22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114188431>

ВП ВС відступила від правового висновку КГС ВС щодо порядку повернення платникові суми адміністративно-господарського штрафу, постанову про застосування якого скасував адміністративний суд, визначивши, що суму штрафу, перераховану до бюджету на підставі постанови про застосування такого стягнення, яку надалі адміністративний суд визнав протиправною та скасував, можна стягнути на користь платника згідно зі статті 1212 ЦК України як безпідставно утримувану. На такі правовідносини не поширюються приписи ЦК України про відшкодування шкоди та Порядку № 787.

Позовні вимоги суб'єкта господарювання щодо повернення з Державного бюджету України коштів, які були сплачені як адміністративно-господарський штраф, але після скасування постанови про застосування штрафу знаходяться у бюджеті без достатньої правової підстави, підлягають розгляду у порядку господарського судочинства

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ТОВ «Укрінформтрейд» до Державної служби України з безпеки на транспорті (далі – відповідач, Укртрансбезпека) за участі третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, на стороні відповідача – Міжрайонному ВДВС по Індустріальному та Немишлянському районах у місті Харкові СМУ МЮ, про стягнення 17 000,00 грн за касаційною скаргою відповідача на рішення Господарського суду міста Києва від 7 грудня 2021 року і постанову Північного апеляційного господарського суду від 11 липня 2022 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

17 грудня 2019 року Управління Укртрансбезпеки у Харківській області застосувало до позивача адміністративно-господарський штраф у сумі 17 000,00 грн згідно з постановою від 17 грудня 2019 року (далі – постанова про застосування штрафу).

12 лютого 2020 року державний виконавець Міжрайонного ВДВС по Індустріальному та Немишлянському районах у місті Харкові СМУ МЮ відкрив виконавче провадження.

11 березня 2020 року позивач звернувся до Харківського окружного адміністративного суду з адміністративним позовом про визнання протиправною та скасування постанови про застосування штрафу.

2 червня 2020 року Харківський окружний адміністративний суд ухвалив рішення у справі про відмову у задоволенні позову.

16 вересня 2020 року позивач сплатив у повному обсязі на рахунок Міжрайонного ВДВС по Індустріальному та Немишлянському районах у місті Харкові СМУ МЮ у Державній казначейській службі України борг у зведеному виконавчому провадженні у розмірі 209 250,00 грн (із урахуванням виконавчого збору та витрат виконавчого провадження).

23 вересня 2020 року державний виконавець Міжрайонного ВДВС по Індустріальному та Немишлянському районах у місті Харкові СМУ МЮ виніс постанову про закінчення виконавчого провадження.

11 листопада 2020 року Другий апеляційний адміністративний суд прийняв постанову, згідно з якою скасував рішення Харківського окружного адміністративного суду від 2 червня 2020 року й ухвалив нове рішення про задоволення позову: визнав протиправною та скасував постанову про застосування штрафу.

З огляду на те, що адміністративний суд скасував постанову про застосування штрафу, позивач просив стягнути за рахунок бюджетних асигнувань відповідача суму цього штрафу, перераховану до Державного бюджету України.

Суди попередніх інстанцій задовольнили позов та стягнули з Державного бюджету України на користь позивача 17 000,00 грн. на підставі статті 1212 ЦК України.

Відповідач у касаційній скарзі вказав, що спір стосується адміністративних відносин, бо відповідач діяв як суб'єкт публічного права, сплачені кошти є об'єктом бюджетних відносин, а процедура повернення цих коштів визначена у Порядку № 787 та є позасудовою.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Велика Палата Верховного Суду зауважила, що те, що позивач вказав відповідачем у справі щодо стягнення з Державного бюджету України коштів, які утримуються там без достатньої правової підстави, певний орган державної влади - Укртрансбезпеку – не означає, що у спірних правовідносинах відповідальним суб'єктом є не держава, а саме цей орган. Інакше кажучи, у кондикційних спірних правовідносинах орган держави є представником її інтересів, а не суб'єктом владних повноважень, який здійснює щодо позивача публічно-владні управлінські функції. Останні він реалізував тоді, коли виніс постанову про застосування штрафу та забезпечив стягнення останнього до бюджету. Подальше намагання позивача повернути з Державного бюджету України відповідну суму, заявивши вимогу про її стягнення, не пов'язане з виконанням органами державної влади, зокрема Укртрансбезпекою, публічно-владних управлінських функцій щодо позивача.

Публічно-правові відносини сторін цього спору припинилися. 11 листопада 2020 року апеляційний адміністративний суд визнав протиправною та скасував постанову про застосування штрафу. Кошти, які позивач сплатив на виконання цієї постанови до бюджету як адміністративно-господарський штраф, стали такими, що знаходяться у бюджеті без достатньої правової підстави. Спірні правовідносини з приводу повернення відповідної суми стосуються захисту майнових прав позивача як суб'єкта господарювання.

З огляду на вказане Велика Палата Верховного Суду вважає, що вимога, яку заявив позивач, належить до юрисдикції господарського суду. З огляду на чинне правове регулювання правовідносини щодо повернення з бюджету коштів, які були сплачені як адміністративно-господарський штраф, але після скасування постанови про застосування штрафу знаходяться у бюджеті без достатньої правової підстави, не є публічно-правовими.

Також Велика Палата Верховного Суду вважає висновок судів попередніх інстанцій про задоволення позову по суті правильним. Сплачену до Державного бюджету України суму адміністративно-господарського штрафу після того, як підстава такого перерахування відпала (зокрема у разі скасування адміністративним судом постанови про застосування такого штрафу), господарський суд може стягнути на користь платника згідно зі статтею 1212 ЦК України як таку, що утримується у бюджеті без достатньої правової підстави.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що на момент сплати позивачем адміністративно-господарського штрафу юридична підстава для такого платежу існувала – була чинною постановою про застосування штрафу та відкрите виконавче провадження. Тому не можна вважати, що позивач сплатив кошти помилково. Так само з огляду на обставини справи немає

підстав вважати, що він сплатив штраф надміру, тобто у розмірі більшому, ніж визначений у зазначеній постанові. Надалі з огляду на набрання законної сили судовим рішенням адміністративного суду про визнання протиправною та скасування такої постанови відповідна юридична підстава відпала.

Порядок № 787 застосовний до випадків помилково чи надміру зарахованих до бюджету. Оскільки сума адміністративно-господарського штрафу, яку вніс до бюджету позивач, не є помилково чи надміру зарахованою, Порядок № 787 на спірні правовідносини не поширюється.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що після визнання протиправною та скасування адміністративним судом постанови про застосування штрафу платник згідно зі статтею 1212 ЦК України має право на позов про стягнення суми перерахованих ним коштів як таких, які утримуються у бюджеті без достатньої правової підстави.

За змістом глав 82 і 83 ЦК України для деліктних зобов'язань, які виникають із заподіяння шкоди майну, характерним є, зокрема, зменшення майна потерпілого, а для кондикційних, - так би мовити, приріст майна у набувача без достатніх правових підстав. Вина заподіювача шкоди є обов'язковим елементом настання відповідальності у деліктних зобов'язаннях, тоді як для кондикційних зобов'язань вина не має значення, бо суттєвим є неправомірність набуття (збереження) майна однією особою за рахунок іншої. Обов'язок набувача повернути потерпілому безпідставно набуте (збережене) майно чи відшкодувати його вартість не є заходом відповідальності, оскільки набувач зобов'язується повернути тільки те майно, яке безпідставно набув (зберіг), або вартість останнього. Інакше кажучи, у деліктних зобов'язаннях одна зі сторін втрачає певне майно, а інша його не набуває, тоді як у кондикційних зобов'язаннях одна зі сторін втрачає певне майно унаслідок того, що інша сторона його набуває, зокрема утримує в себе.

З огляду на наведене Велика Палата Верховного Суду вважає, що відсутні підстави застосовувати до спірних правовідносин приписи ЦК України про відшкодування шкоди. На ці правовідносини поширюються приписи статті 1212 ЦК України, які застосували суди першої й апеляційної інстанцій, задовольняючи позов.

З огляду на висновки, викладені у цій постанові, задля гарантування юридичної визначеності у подібних правовідносинах стосовно повернення з бюджету коштів, які утримуються без достатньої правової підстави (після визнання протиправною та скасування адміністративним судом постанови про накладення штрафу) Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, сформульованого у постанові від 10 липня 2019 року у справі №489/6624/15-ц, за змістом якого повернення цих коштів має відбуватися тільки згідно з Порядком № 787, тобто у позасудовому порядку.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 08 серпня 2023 року у справі № 910/5880/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113176434>

ВП ВС відступила від правових висновків КЦС ВС та КГС ВС щодо застосування положень законодавства про працю у спорах за позовом директора товариства про припинення повноважень, визначивши, що відносини з управління товариством, у яких директору надані відповідні повноваження, за здійснення яких він несе встановлену законом відповідальність, становлять основу відносин між товариством та цією особою.

За відсутності встановлених судами обставин укладення з директорами трудових договорів (контрактів) норми законодавства про працю, зокрема, статті 38 КЗпП України, яка визначає порядок розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника, не застосовуються.

Для припинення своїх повноважень як одноосібного виконавчого органу директор за своєю ініціативою має скликати загальні збори учасників товариства з включенням до порядку денного питання про припинення своїх повноважень шляхом обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків. Директор має дотриматись вимог статті 32 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» щодо порядку скликання загальних зборів учасників Товариства, зокрема: не пізніше, ніж за 30 днів до початку зборів шляхом надсилання поштовим відправленням з описом вкладення повідомити кожного з учасників Товариства про порядок денний, дату, час і місце їх проведення, а також надати учасникам можливість ознайомитися з документами та інформацією, необхідними для розгляду питань порядку денного, і забезпечити належні умови для ознайомлення з такими документами та інформацією за місцезнаходженням товариства в робочий час

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ОСОБА_2 (далі – Скаржник) на постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 07 жовтня 2022 року у справі за позовом ОСОБА_3 (далі – Позивач, Директор) до ТОВ «МС 36» (далі - Товариство) та державного реєстратора юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців Вінограй І.В. Департаменту адміністративних послуг Вінницької міської ради (далі – Реєстратор) про визнання звільненим з посади керівника та зобов'язання вчинити дії, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

За протоколом від 12 вересня 2005 року загальні збори учасників Товариства поклали обов'язки директора на ОСОБА_3 і надали йому право розпорядчого підпису на всіх господарських, фінансових, банківських документах Товариства.

За інформацією витягу з Реєстру засновниками (учасниками) Товариства є ОСОБА_4 та ОСОБА_5, а керівником є ОСОБА_3.

11 жовтня 2019 року ОСОБА_3 поштою надіслав на адресу засновників Товариства Заяву, у якій у зв'язку з неможливістю продовжувати роботу через

постійне невиконання роботодавцем вимог законодавства про працю (а саме порушення термінів виплати заробітної плати) просив звільнити його з посади директора Товариства з 25 жовтня 2019 року; належні йому при звільненні кошти перерахувати на його картку і направити поштою на його адресу трудову книжку.

До Заяви додано заяву, у якій ОСОБА_3 просив у строк до 24 жовтня 2019 року скликати загальні збори засновників Товариства для призначення нового директора товариства у зв'язку з його Заявою.

За відомостями поштового відділення зв'язку від 20 жовтня 2019 року направлені Директором заяви не вручено ОСОБА_4.

Учасник Товариства ОСОБА_5 надіслав відповідь, у якій повідомив ОСОБА_3 про неможливість задоволення його прохання про звільнення з огляду на невідповідність дій, про які він просить, вимогам діючого законодавства та Статуту і роз'яснив, що скликання загальних зборів можливе учасником, який володіє часткою у статутному капіталі Товариства, що є більшою за 20 % (пункт 8.7.1 Статуту). Належна йому частка має значно менший розмір, тому він не може бути ініціатором скликання загальних зборів учасників Товариства. Проведення загальних зборів учасників можливе за умови повідомлення учасників про питання порядку денного, час і місце проведення зборів не менш як за 30 днів до скликання загальних зборів, тому визначений термін скликання загальних зборів у 13 днів (від дати складання звернення 11 жовтня 2019 року до 24 жовтня 2019 року) не відповідає вимогам Статуту (пункт 8.7.2).

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У цій справі перед Великою Палатою постали питання про правову природу відносин, що існують між товариством з обмеженою відповідальністю та його директором, який ініціював своє звільнення з цієї посади, і про те, у який спосіб директор товариства, якого позбавлено можливості звільнитись, може ефективно захистити відповідне право.

За загальним правилом створення (обрання) виконавчого органу товариства відбувається за рішенням загальних зборів учасників товариства (частина перша статті 99 ЦК України, пункт 7 частини другої статті 30 Закону України від 06 лютого 2018 року № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон № 2275-VIII) або в окремих випадках – наглядової ради товариства (частина друга статті 38 Закону № 2275-VIII). Це рішення породжує між особами, яких воно стосується, корпоративні відносини, у яких обрана особа наділяється повноваженнями з управління.

Ці корпоративні відносини також є підставою для виникнення відносин представництва товариства перед третіми особами, а також трудових відносин, що регулюються законодавством про працю, та виникають у зв'язку з укладенням в установленому порядку (частина дванадцята статті 39 Закону № 2275-VIII) з одноосібним виконавчим органом (членом колегіального виконавчого органу) трудового договору (контракту).

Такий трудовий договір (контракт) може визначати окремі аспекти діяльності одноосібного виконавчого органу (члена колегіального виконавчого органу) як працівника товариства, зокрема, строк здійснення ним повноважень; права, обов'язки і відповідальність сторін (у тому числі матеріальну); умови матеріального забезпечення; умови звільнення з посади (у тому числі дострокового).

Суди попередніх інстанцій установили, що ОСОБА_3 був обраний на посаду директора Товариства рішенням загальних зборів учасників, однак не встановили обставин укладення з ним трудового договору (контракту) в порядку, передбаченому частиною дванадцятою статті 39 Закону № 2275-VIII. Учасники справи не стверджували про існування таких обставин та не посилались на недослідження судами доказів, які можуть це підтвердити.

Оскільки Товариство не уклало з ОСОБА_3 трудового договору (контракту), Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що між ним та Товариством не виникав спір стосовно припинення такого правочину. Відтак неправильними є висновки судів попередніх інстанцій та доводи учасників цієї справи про необхідність застосування у спірних правовідносинах норм КЗпП України, зокрема статті 38 цього Кодексу, яка визначає порядок розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника.

Водночас в обох випадках – коли особу обрано до складу виконавчого органу (між товариством та особою встановлені відносини управління товариством) та укладено трудовий договір (встановлені трудові відносини) і коли існують тільки відносини з управління товариством без укладення трудового договору – саме відносини з управління товариством, у яких директору надані відповідні повноваження, за здійснення яких він несе встановлену законом відповідальність, становлять основу відносин між товариством та цією особою.

При цьому Велика Палата Верховного Суду враховує, що позовні вимоги про визнання трудових правовідносин припиненими, або про звільнення, або про припинення трудових правовідносин та / або правовідносин представництва у такому спорі спрямовані насамперед на припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством.

Цими висновками Велика Палата Верховного Суду відступає від висновків Верховного Суду про застосування в подібних правовідносинах положень законодавства про працю, зокрема, статті 38 КЗпП України, викладених у постановках від 24 грудня 2019 року у справі № 758/1861/18, від 17 березня 2021 року у справі № 761/40378/18 та від 19 січня 2022 року у справі № 911/719/21, зокрема, в частині тверджень про те, що відповідно до трудового законодавства України керівник товариства (директор), як і будь-який інший працівник, має право звільнитися за власним бажанням, попередивши власника або уповноважений ним орган про таке звільнення письмово за два тижні, а також про те, що визначальним при вирішенні справ цієї категорії є не перевірка дотримання керівником юридичної особи порядку скликання

загальних зборів учасників товариства, а волевиявлення працівника назвільнення з роботи та дотримання ним процедури звільнення, передбаченої частиною першою статті 38 КЗпП України.

Необхідність такого відступу зумовлена тим, що у справах № 761/40378/18, № 758/1861/18 та № 911/719/21 Верховний Суд застосував норми законодавства про працю та поклав їх в основу своїх висновків, зроблених у спорах за позовами директорів, які були обрані рішеннями загальних зборів учасників, за відсутності встановлених судами обставин укладення з ними трудових договорів (контрактів), що суперечить викладеним вище висновкам Великої Палати Верховного Суду.

Порядок скликання загальних зборів учасників товариства визначено статтею 32 Закону № 2275-VIII, частина перша якої передбачає, що загальні збори учасників скликаються виконавчим органом товариства. Статутом товариства може бути визначений інший орган, уповноважений на скликання загальних зборів учасників.

Беручи до уваги наведене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що Директор для припинення своїх повноважень як одноосібного виконавчого органу за своєю ініціативою мав скликати загальні збори учасників Товариства (пункт 1 частини першої, частина сьома статті 31 Закону № 2275-VIII) з включенням до порядку денного питання про припинення своїх повноважень шляхом обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків (частина тринадцята статті 39 Закону № 2275-VIII), оскільки вирішення цього питання належить до виключної компетенції загальних зборів учасників Товариства (частина перша статті 99 ЦК України, пункт 7 частини другої статті 30 Закону № 2275-VIII, підпункт «є» пункту 8.5 Статуту).

При цьому Директор мав дотриматись вимог статті 32 Закону № 2275-VIII та Статуту щодо порядку скликання загальних зборів учасників Товариства, зокрема: не пізніше, ніж за 30 днів до початку зборів шляхом надсилання поштовим відправленням з описом вкладення повідомити кожного з учасників Товариства про порядок денний, дату, час і місце їх проведення, а також надати учасникам можливість ознайомитися з документами та інформацією, необхідними для розгляду питань порядку денного, і забезпечити належні умови для ознайомлення з такими документами та інформацією за місцезнаходженням Товариства в робочий час.

Разом з тим за встановленими в цій справі обставинами Директор 11 жовтня 2019 року надіслав учасникам Товариства заяви, за змістом яких просив звільнити його із цієї посади та скликати загальні збори у строк до 24 жовтня 2019 року для призначення нового директора Товариства, що не відповідає положенням частини третьої статті 32 Закону № 2275-VIII та пункту 8.6.4 Статуту, якими визначено обов'язковість повідомлення учасників Товариства не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів.

У зв'язку із цим Велика Палата Верховного Суду погоджується з доводами Скаржника в частині тверджень про неправильне застосування судом апеляційної інстанції статті 32 Закону № 2275-VIII та вважає, що позов Директора не підлягав задоволенню, оскільки недотримання ним визначеного Законом № 2275-VIII та Статутом порядку скликання загальних зборів учасників Товариства з власної ініціативи не дає підстав для висновку про те, що права Позивача були порушені внаслідок позбавлення його можливості припинити свої повноваження як директора Товариства з незалежних від нього причин.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 6 вересня 2023 року у справі № 127/27466/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113430105>

ВП ВС відступила від правового висновку КЦС ВС щодо строку дії договору факторингу, визначивши, що зобов'язання за договором факторингу вважаються виконаними в момент повернення клієнтом фактору грошових коштів, а також сплати процентів, якщо це передбачено договором.

Якщо виконання зобов'язання за договором факторингу забезпечене заставою права вимоги, то у разі порушення клієнтом умов договору позики чи кредитного договору як складової частини договору факторингу зобов'язання за таким договором факторингу діють до моменту реалізації предмета застави або набуття заставодержателем права власності на предмет застави.

Сторони договору відступлення права вимоги не обмежені номінальною вартістю права вимоги, сама по собі різниця між номінальною вартістю права вимоги, що відступається, та ціною продажу такої вимоги, визначеною сторонами в договорі купівлі-продажу права вимоги, не може вважатися платою за договором факторингу

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ТОВ «Зв'язоктехсервіс» в особі ліквідатора Шевцова Є.В. до ТОВ «Ай-Тек Україна» про визнання договору недійсним в межах справи за заявою ТОВ «Систем пауер інжиніринг» до ТОВ «Зв'язоктехсервіс» про банкрутство за касаційною скаргою Приватного акціонерного товариства «НЕК «Укренерго» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 06 вересня 2022 року і ухвалу Господарського суду міста Києва від 16 лютого 2022 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між ДП «НЕК «Укренерго» (правонаступником якого є НЕК «Укренерго») та ТОВ «Зв'язоктехсервіс» укладено договір підряду від 14 грудня 2011 року.

01 липня 2016 року між ТОВ «Зв'язоктехсервіс» (первісний кредитор) та ТОВ «Ай-Тек Україна» (новий кредитор) укладено оспорюваний договір відступлення права вимоги, за умовами якого на користь ТОВ «Ай-Тек Україна» відступлено за плату (сума продажу – 1 000 000,00 грн) право вимоги за договором підряду, який був укладений між НЕК «Укренерго» та ТОВ «Зв'язоктехсервіс».

На підставі цього договору відступлення права вимоги ухвалою Господарського суду міста Києва від 28 вересня 2020 року у справі № 910/27184/14 за позовом ТОВ «Зв`язоктехсервіс» до НЕК «Укренерго» про стягнення заборгованості за договором підряду здійснено заміну позивача – ТОВ «Зв`язоктехсервіс» його правонаступником – ТОВ «Ай-Тек Україна».

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 07 жовтня 2020 року відкрито провадження у справі про банкрутство ТОВ «Зв`язоктехсервіс».

У межах справи про банкрутство ТОВ «Зв`язоктехсервіс» його ліквідатор - арбітражний керуючий Шевцов Є. В. звернувся до господарського суду з позовом до ТОВ «Ай-Тек Україна» про визнання недійсним договору відступлення права вимоги.

На обґрунтування позовних вимог ліквідатор Шевцов Є. В. стверджував, що оспорюваний договір відступлення права вимоги за своєю природою є договором факторингу, отже, має бути визнаний недійсним через те, що право вимоги було відступлено на користь ТОВ «Ай-Тек Україна», яке не є фінансовою установою, не має і не мало відповідної ліцензії з надання фінансових послуг.

Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, в задоволенні позову відмовлено.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 11 вересня 2018 року у справі № 909/968/16 зазначила такі характеристики договору факторингу як правочину: а) йому притаманний специфічний суб`єктний склад (клієнт - фізична чи юридична особа, яка є суб`єктом підприємницької діяльності, фактор – банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати фінансові, в тому числі факторингові, операції, та боржник - набувач послуг чи товарів за первинним договором); б) його предметом може бути лише право грошової вимоги (такої, строк платежу за якою настав, а також майбутньої грошової вимоги); в) метою укладення такого договору є отримання клієнтом фінансування (коштів) за рахунок відступлення права вимоги до боржника; г) за таким договором відступлення права вимоги може відбуватися виключно за плату; д) його ціна визначається розміром винагороди фактора за надання клієнтові відповідної послуги, і цей розмір може встановлюватися у твердій сумі, у формі відсотків від вартості вимоги, що відступається; у вигляді різниці між номінальної вартістю вимоги, зазначеної у договорі, та її ринковою (дійсною) вартістю тощо; е) вимоги до форми такого договору визначені у статті 6 Закону про фінансові послуги.

Крім того, у постанові від 16 березня 2021 року у справі № 906/1174/18 Велика Палата Верховного Суду додатково навела ознаки договору факторингу: 1) предметом договору є надання фінансової послуги за плату; 2) зобов`язання, в якому клієнтом відступається право вимоги, може бути тільки грошовим; 3) договір факторингу має передбачати не тільки повернення фінансування фактору, а й оплату клієнтом наданої фактором фінансової послуги; 4) договір факторингу укладається тільки в письмовій формі та має містити визначені

Законом про фінансові послуги умови; 5) мета договору полягає у наданні фактором та отриманні клієнтом фінансової послуги.

Договір факторингу є змішаним договором, який обов'язково поєднує у собі елементи договору позики або кредитного договору та елементи договору купівлі-продажу грошової вимоги або договору застави грошової вимоги.

Виходячи з цього правочин, який не відповідає ознакам, притаманним договору факторингу, є не договором факторингу, а правочином з відступлення права вимоги.

При цьому якщо предметом та метою укладеного договору є відступлення права вимоги, а інші умови договору притаманні як договору відступлення права вимоги, так і договору факторингу, то за відсутності доказів, що підтверджують надання новим кредитором фінансової послуги (надання грошових коштів за плату, тобто позики або кредиту) попередньому кредитору, відсутні й підстави вважати такий правочин договором факторингу, а не договором відступлення права вимоги.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що право вимоги, яка відступається (продається), може мати так звану номінальну вартість та реальну вартість.

Номінальною вартістю права вимоги в такому разі є розмір самої вимоги, що відступається (продається) за відповідним договором відступлення.

Реальна вартість права вимоги, як і будь-якого майна, формується з урахуванням ринкових умов, а саме попиту на такий вид вимоги, ліквідності такої вимоги, що залежить від імовірності її задоволення, зокрема, через наявність спору щодо вимоги або складний фінансовий стан боржника, а в процедурах банкрутства - через запровадження мораторію на задоволення вимог кредиторів, черговість задоволення таких вимог, недостатній обсяг ліквідної маси боржника для їх повного задоволення.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що сторони договору відступлення права вимоги, зокрема договору купівлі-продажу права вимоги, мають право на власний розсуд визначити ціну, за якою право вимоги продається, з огляду на реальну вартість права вимоги, що відступається (продається), яка може бути як більшою, так і меншою за номінальну вартість такої вимоги.

Тобто сторони договору відступлення права вимоги, зокрема договору купівлі-продажу права вимоги, не обмежені номінальною вартістю права вимоги та встановлюють ціну, за якою таке право вимоги продається, з огляду на реальну вартість права грошової вимоги, яка залежить від попиту на такий вид грошової вимоги та ліквідності конкретної вимоги, що відступається (продається).

Оскільки сторони договору відступлення права вимоги не обмежені номінальною вартістю права вимоги, сама по собі різниця між номінальною вартістю права вимоги, що відступається, та ціною продажу такої вимоги,

визначеною сторонами в договорі купівлі-продажу права вимоги, не може вважатися платою за договором факторингу.

Велика Палата Верховного Суду звернула також увагу, що у справі № 712/10515/17 Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, дійшов, зокрема, такого висновку: «Договір факторингу та купівлі-продажу права грошової вимоги мають відмінності і у строках дії договорів. Договір купівлі-продажу права грошової вимоги припиняє свою дію після того, як первісний кредитор передав новому кредитору право вимоги до боржника, а новий кредитор оплатив її вартість. Договір факторингу діє і після того, як фактор оплатив клієнту вартість грошової вимоги, а клієнт передав фактору право вимоги до третіх осіб, до моменту, коли боржник (або клієнт, в разі якщо це передбачено договором факторингу) виплатить факторові кошти за первісним договором».

Велика Палата Верховного Суду не погоджується з викладеним вище висновком і вважає за необхідне від нього відступити з огляду на таке.

Право вимоги може бути відступлене від однієї особи (первісного кредитора) іншій особі (новому кредитору) на підставі договору купівлі-продажу права вимоги.

З аналізу статті 655 ЦК України слідує, що договір купівлі-продажу права вимоги вважається виконаним, коли продавець та покупець виконують свої взаємні обов'язки.

Вказані висновки застосовуються і до договору купівлі-продажу права вимоги як до складової частини договору факторингу.

У свою чергу, як зазначено вище, договір факторингу є змішаним договором, який обов'язково поєднує у собі елементи договору позики або кредитного договору та елементи договору купівлі-продажу грошової вимоги або договору застави грошової вимоги.

Щоб встановити момент виконання договору факторингу, тобто строк дії договору, необхідно визначити строк дії окремих елементів договору факторингу: 1) договору позики або кредитного договору та 2) договору купівлі-продажу або договору застави.

З аналізу статей 1046, 1054 ЦК України вбачається, що договір позики та кредитний договір вважаються виконаними в момент повернення позичальником грошових коштів, такої ж кількості речей того ж роду та такої ж якості (при наданні позики), а також сплати процентів, якщо це передбачено договором.

Що стосується інших елементів договору факторингу – договору купівлі-продажу права вимоги та договору застави права вимоги, то необхідно встановити момент виконання зобов'язання за договором застави, оскільки висновки щодо моменту виконання зобов'язань за договором купівлі-продажу права вимоги вже викладено вище.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що зобов'язання за договором факторингу вважаються виконаними в момент повернення

клієнтом фактору грошових коштів, а також сплати процентів, якщо це передбачено договором.

Якщо виконання зобов'язання за договором факторингу забезпечене заставою права вимоги, то у разі порушення клієнтом умов договору позики чи кредитного договору як складової частини договору факторингу зобов'язання за таким договором факторингу діють до моменту реалізації предмета застави або набуття заставодержателем права власності на предмет застави.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку, що предметом спірного договору є відступлення права вимоги до третьої особи (замовника за договором підряду) за плату (купівля-продаж). Отже, за своєю правовою природою спірний договір є договором купівлі-продажу майнового права та не є договором факторингу.

Суди при розгляді подібних спорів щодо визнання недійсними договорів відступлення права вимоги мають визначати конкретний вид укладеного між сторонами договору (договір факторингу або договір відступлення права вимоги), виходячи з фактичних обставин справи, з урахуванням суттєвих ознак таких договорів і на підставі поданих сторонами у справі доказів.

Звідси, оскільки, як встановлено судами попередніх інстанцій, між ТОВ «Зв'язоктехсервіс» і ТОВ «Ай-Тек Україна» укладено саме договір відступлення права вимоги, якому не притаманні ознаки, характерні для договору факторингу, а саме фінансування фактором клієнта (надання позики або кредиту), Велика Палата Верховного Суду вважає необґрунтованими доводи касаційної скарги НЕК «Укренерго» щодо того, що суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми матеріального права.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 08 серпня 2023 року у справі № 910/8115/19 (910/13492/21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113269741>

2.2. Цивільна юрисдикція

Звернення фізичної особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний КЕП, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа – Печерський районний у місті Києві відділ державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), про встановлення факту, що має юридичне значення за касаційною скаргою ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_2, на ухвалу Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська

від 28 квітня 2022 року та ухвалу Дніпровського апеляційного суду від 20 травня 2022 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У квітні 2022 року ОСОБА_1 звернулася з заявою про встановлення факту, що має юридичне значення.

Ухвалою від 28 квітня 2022 року Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська відмовив у відкритті провадження.

У травні 2022 року заявниця засобами електронного зв'язку подала апеляційну скаргу, підписану представником ОСОБА_2 за допомогою кваліфікованого та удосконаленого цифрового підпису (далі – ЕЦП), до Дніпровського апеляційного суду шляхом направлення апеляційної скарги на електронну пошту апеляційного суду.

Ухвалою від 20 травня 2022 року Дніпровський апеляційний суд повернув апеляційну скаргу ОСОБА_1 на ухвалу Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 28 квітня 2022 року.

Ухвалу про повернення апеляційної скарги мотивував тим, що апеляційна скарга не містить підпису особи, що її подала.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У пункті 111 розділу V «Перехідні положення» Положення про ЄСІТС визначено, що до початку функціонування всіх підсистем (модулів) ЄСІТС процесуальні та інші документи можуть подаватися до суду в електронній формі з використанням офіційної електронної адреси або адреси електронної пошти, з якої надійшли документи, засвідчені кваліфікованим електронним підписом. До початку функціонування всіх підсистем (модулів) ЄСІТС суд надсилає документи у справах або на офіційну електронну адресу або адресу електронної пошти, з якої надійшли до суду документи, засвідчені кваліфікованим електронним підписом. У разі надсилання судом документів на адресу електронної пошти, з якої надійшли до суду документи, засвідчені кваліфікованим електронним підписом, ризики технічної неможливості доставки документа суду на відповідну адресу учасника судового процесу несе учасник судового процесу.

Кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму.

Отже, слід розмежовувати спосіб звернення до суду із вимогами до оформлення процесуального документа. Якщо електронний документ підписаний накладенням електронного підпису, який забезпечує ідентифікацію фізичної особи (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10

Положення про ЄСІТС осіб), але електронний підпис накладений без використання підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а процесуальний документ направлений на офіційну електронну адресу суду, то відсутні правові підстави стверджувати, що такий електронний документ не підписаний.

Протилежний підхід нівелює приписи про юридичну силу електронного документа та презумпцію відповідності кваліфікованого електронного підпису власноручному, суперечить частині першій статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», статті 18 Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Вимога про звернення до суду через підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є обов'язковою для осіб, визначених пунктом 10 Положення про ЄСІТС, та тих осіб, які добровільно зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі.

Звернення фізичної особи (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб) до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду.

ОСОБА_1 16 травня 2022 року засобами електронного зв'язку подала апеляційну скаргу, підписану представником ОСОБА_2 за допомогою кваліфікованого та удосконаленого цифрового підпису, до Дніпровського апеляційного суду шляхом направлення апеляційної скарги на електронну пошту Дніпровського апеляційного суду.

Законодавець допустив подання фізичною особою (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб) нарівні з паперовою формою, зокрема, апеляційних скарг в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним кваліфікованим електронним підписом учасника справи та подання такого документа через підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», або з використанням офіційної електронної адреси із засвідченням кваліфікованим електронним підписом.

З урахуванням викладеного ОСОБА_1 16 травня 2022 року мала можливість подати апеляційну скаргу до Дніпровського апеляційного суду: 1) в письмовій формі; 2) в електронному вигляді з використанням сервісу «Електронний суд» з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (електронного кабінету) та з використанням власного електронного підпису; 3) в електронній формі з використанням електронної адреси та засвідченням кваліфікованим електронним підписом.

Проте, ОСОБА_1 подала апеляційну скаргу не особисто, а через адвоката електронною поштою з використанням електронного цифрового підпису.

Відповідно до пункту 10 Положення про ЄСІТС адвокати реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Отже ОСОБА_2 як представник ОСОБА_1 могла подати апеляційну скаргу до Дніпровського апеляційного суду: 1) в письмовій формі; 2) в електронному вигляді з використанням сервісу «Електронний суд» з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (електронного кабінету) та з використанням власного електронного підпису.

Адвокат на виконання вимог пункту 10 Положення про ЄСІТС зареєструвала офіційну електронну адресу в електронному кабінеті та подала позовну заяву з використанням сервісу «Електронний суд». Неможливість подання апеляційної скарги у вказаний спосіб адвокат пояснила відсутністю технічної можливості підсистеми «Електронний суд» приймати процесуальні документи на «оскарження судового рішення».

Суд апеляційної інстанції не перевінив вказані обставини, зокрема те, чи справді поданню апеляційної скарги через «Електронний кабінет» перешкодили технічні проблеми, та дійшов передчасного висновку про повернення апеляційної скарги.

Крім того, залишаючи апеляційну скаргу ОСОБА_1 без руху, суд апеляційної інстанції послався на положення підпункту 15.5 пункту 1 розділу XIII Перехідних положень ЦПК України про те, що до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а матеріали справ витребовуються та надсилаються судами за правилами, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу.

Суд апеляційної інстанції не врахував, що з 05 жовтня 2021 року функціонують підсистеми (модулі) ЄСІТС: «Електронний кабінет», «Електронний Суд», підсистема відеоконференцз'язку, тобто застосував процесуальну норму, яка припинила свою дію.

Таким чином, апеляційний суд передчасно вирішив питання щодо неприйнятності апеляційної скарги ОСОБА_1, тому Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про скасування ухвали Дніпровського апеляційного суду від 20 травня 2022 року із передачею справи до суду апеляційної інстанції на етап вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 вересня 2023 року у справі № 204/2321/22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113701392>

3. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висновку, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України

3.1. Господарська юрисдикція

ВП ВС відступила від правового висновку ВСУ щодо порядку застосування заборони, встановленої Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», визначивши, що набрання чинності Законом України «Про охорону культурної спадщини», який замінив Закон УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» в регулюванні питань, пов'язаних з пам'ятками історії та культури, не призвело до скасування охоронюваного статусу об'єктів культурної спадщини. Невиконання Кабінетом Міністрів України своїх обов'язків щодо подачі на затвердження Верховній Раді України проекту Переліку пам'яток, що не підлягають приватизації, не може бути підставою для незастосування заборони, встановленої статтею 1 Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини». Таке правове регулювання не допускало жодної можливості до 17 жовтня 2008 року включно набути з комунальної власності у приватну пам'ятку культурної спадщини ні за Законом України «Про приватизацію державного майна», ні тим більше у непередбачений ним спосіб, зокрема під виглядом проведення інвестиційного конкурсу.

Правочин щодо відчуження пам'ятки культурної спадщини, вчинений попри заборону, встановлену Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» порушує публічний порядок і є нікчемним.

Належним способом захисту порушеного права територіальної громади як власника такої пам'ятки культурної спадщини є подання негаторного позову на підставі статті 391 ЦК України

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу першого заступника керівника Київської міської прокуратури на постанову Північного апеляційного господарського суду від 20 липня 2022 року та рішення Господарського суду міста Києва від 06 грудня 2021 року за позовом першого заступника керівника Київської міської прокуратури в інтересах держави в особі Київської міської ради, Департаменту комунальної власності м. Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) до ПАТ «Центрелеватормлинбуд», КП «Дирекція реставраційно-відновлювальних робіт», про розірвання договору та повернення майна, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Як встановлено судами попередніх інстанцій, у місті Києві на бульварі Т. Шевченка, 34/13, літ. "Б", "В" та 34/15, літ. "А" розташована садиба Терещенків (складається з жилого будинку та флігеля).

Наказом управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища від 02 квітня 1998 року, а у подальшому наказом Департаменту охорони культурної спадщини від 27 грудня 2019 року садибу на бульварі Т.Шевченка, 34 включено до переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.

Рішенням Київської міської ради від 24 червня 2004 року нежилий будинок площею 1 104,7 м² на бульварі Тараса Шевченка, 34/15, літера «А» та нежилий будинок площею 559,7 м² на бульварі Тараса Шевченка, 34/13, літери «Б», «В» включено до переліку будинків комунальної власності територіальної громади міста Києва, які підлягають реконструкції або реставрації.

22 березня 2007 року між Головним управлінням комунальної власності м. Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (замовник), ВАТ «Укрнафта» (інвестор) та КП «Дирекція реставраційно-відновлювальних робіт» (служба замовника) укладено Інвестиційний договір, предметом якого згідно з пунктом 1 є реалізація інвестиційного проєкту з реконструкції та реставрації нежилых будинків за адресами: бульвар Тараса Шевченка, 34/15 літера «А» та бульвар Тараса Шевченка, 34/13, літери «Б», «В» у м. Києві на умовах, визначених конкурсом по залученню інвесторів для реконструкції та реставрації будинків.

23 листопада 2007 року між Головним управлінням комунальної власності м. Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), КП «Дирекція реставраційно-відновлювальних робіт», ВАТ «Укрнафта» та ВАТ «Центрелеватормлинбуд» підписано договір про заміну сторони в зобов'язанні.

Додатковою угодою від 04 квітня 2008 року № 1 до Інвестиційного договору, укладеною між тими ж сторонами, підпункт 5.1.2 Інвестиційного договору викладено в такій редакції: «5.1.2. За умови компенсації інвестором вартості об'єктів інвестування, визначеної звітом про оцінку вартості цих об'єктів, та підписання актів приймання-передачі у власність, інвестор набуває право власності на ці об'єкти».

ВАТ «Центрелеватормлинбуд» сплатило до бюджету м. Києва 324 000 грн та 10 770 000 грн за нежитлові приміщення.

Договором про припинення Інвестиційного договору сторони домовилися припинити дію Інвестиційного договору.

На підставі наказу Головного управління комунальної власності м. Києва виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 06 лютого 2009 року оформлене свідоцтво про право власності, яким посвідчено, що нежилий будинок загальною площею 1104,7 м², який розташований у місті Києві на бульварі Тараса Шевченка, 34/15, літера «А», належить ВАТ «Центрелеватормлинбуд» на праві приватної власності.

Звертаючись з позовом, прокурор стверджує, що Інвестиційний договір є чинним, а договір про припинення Інвестиційного договору (без дати підписання) не набрав чинності, є неукладеним та нікчемним. Зазначає, що у зв'язку з розірванням Інвестиційного договору, садиба Терещенків підлягає поверненню територіальній громаді міста Києва. Крім того, садиба Терещенків не вибула у встановленому законом порядку з комунальної власності, оскільки на момент виникнення спірних правовідносин існувала законодавчо встановлена заборона на її відчуження, у зв'язку із чим, на думку прокурора,

наявні підстави для її повернення територіальній громаді міста Києва згідно з положеннями статей 391, 1212 ЦК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 1 Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», який набрав чинності 23.02.2005 і діяв до 17 жовтня 2008 року включно, заборонено приватизацію пам'яток культурної спадщини до затвердження Верховною Радою України переліку пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації.

Щодо поширення заборони, встановленої Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», на садибу Терещенків, то пам'ятки культурної спадщини, а також щойно виявлені об'єкти культурної спадщини (які прирівняні за своїм правовим статусом до пам'яток культурної спадщини) підлягають охороні відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини». Садиба Терещенків підлягає охороні згідно з приписами зазначеного Закону.

Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації, затверджено Законом України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації», який набрав чинності 17 жовтня 2008 року.

Пунктом 3 розділу II Закону України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» передбачено визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини».

Отже, Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» втратив чинність 17 жовтня 2008 року. До цього дня включно діяла заборона на приватизацію (відчуження) пам'яток культурної спадщини.

Невиконання Кабінетом Міністрів України своїх обов'язків щодо подачі на затвердження Верховній Раді України проекту Переліку пам'яток, що не підлягають приватизації, не могло бути підставою для незастосування заборони, встановленої статтею 1 Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини».

Отже, на садибу Терещенків поширювалась заборона на приватизацію (відчуження з комунальної власності) пам'яток культурної спадщини відповідно до Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини». Відповідне правове регулювання було доступним і зрозумілим. Воно не допускало жодної можливості до 17 жовтня 2008 року включно набути з комунальної власності у приватну пам'ятку культурної спадщини ні за Законом України «Про приватизацію державного майна», ні тим більше у непередбачений ним спосіб, зокрема під виглядом проведення інвестиційного конкурсу.

Додатковою угодою підпункт 5.1.2 Інвестиційного договору викладено в такій редакції: «5.1.2. За умови компенсації інвестором вартості об'єктів інвестування, визначеної звітом про оцінку вартості цих об'єктів, та підписання

актів приймання-передачі у власність, інвестор набуває право власності на ці об'єкти».

Тобто підпункт 5.1.2 Інвестиційного договору, викладений у новій редакції згідно з Додатковою угодою, встановлює умови оплатного відчуження садиби Терещенків на користь інвестора, безвідносно до умов проведеного конкурсу та інвестиційного проекту, а також всупереч вимогам чинного законодавства України.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що умови Додаткової угоди за своїм змістом відповідають наведеному в ЦК України визначенню договору купівлі-продажу – ПрАТ «Центрелеватормлинбуд» приймає у власність садибу Терещенків та сплачує (компенсує) за неї суму грошових коштів, визначену звітом про оцінку вартості (фактично є покупцем), а Київська міська рада відчужує садибу Терещенків (фактично є продавцем) після компенсації її вартості та підписання актів приймання-передачі у власність.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що станом на момент укладення Додаткової угоди був чинним Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», яким було встановлено заборону приватизації (відчуження) пам'яток культурної спадщини (втратив чинність 17 жовтня 2008 року).

Суди попередніх інстанцій встановили, що відповідач-1 оформив право власності на садибу Терещенків 09 лютого 2009 року. З огляду на зазначене суди відхилили доводи прокурора щодо існування заборони на приватизацію садиби Терещенків, зазначивши, що на момент оформлення права власності Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» втратив чинність.

Разом із цим, поза увагою судів залишалась та обставина, що Додаткова угода, спрямована на відчуження садиби Терещенків на користь відповідача-1, була укладена 04 квітня 2008 року. Оплата за вказаною додатковою угодою була здійснена 23 травня 2008.

Отже, оскільки вчинення правочину, спрямованого на відчуження садиби Терещенків з комунальної власності на користь відповідача-1 відбулось попри заборону, встановлену Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», про що обидві сторони Додаткової угоди № 1 знали або повинні були знати, цей правочин суперечить законодавству про охорону культурної спадщини, частиною якого є Закон України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», а поведінка обох сторін цього правочину є недобросовісною.

Тобто факти, які для відповідача-1 стали нібито підставою набуття ним права власності на садибу Терещенків, виникли під час дії Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини».

Крім того, вчинення правочину щодо відчуження садиби Терещенків відбулося всупереч умовам конкурсу на залучення інвесторів до реконструкції або реставрації нежилых будинків, проведеного Київською міською радою, за

результатами якого було укладено Інвестиційний договір. Тому Додаткова угода № 1 не відповідає меті укладення Інвестиційного договору, суперечить принципам справедливості, добросовісності та розумності (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України).

Метою проведення конкурсу могло бути залучення інвесторів для реконструкції або реставрації садиби Терещенків, тобто збереження та відновлення цього об'єкта без його відчуження в приватну власність. Це відповідає б інтересам територіальної громади.

На підставі викладеного Велика Палата Верховного Суду виснує, що Додаткова угода № 1 є такою, що порушує публічний порядок, спрямована на незаконне заволодіння садибою Терещенків, яка належить територіальній громаді міста Києва.

Оскільки Додаткова угода № 1 за її змістом має ознаки договору купівлі-продажу та була спрямована на відчуження садиби Терещенків у приватну власність, про що мова була вище, Велика Палата Верховного Суду вважає помилковими висновки судів попередніх інстанцій про те, що ця угода не підлягала нотаріальному посвідченню відповідно до приписів статті 657 ЦК України.

Оскільки в силу положень частини першої статті 220 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним, Велика Палата Верховного Суду висновує про нікчемність Додаткової угоди також і на цій підставі.

Отже, за чинного на час укладення Додаткової угоди № 1 правового регулювання право приватної власності на садибу Терещенків за жодних умов не могло виникнути у відповідача-1. Як наслідок, заволодіння відповідачем-1 цим об'єктом було неможливим. У такому разі державна реєстрація права приватної власності на садибу Терещенків за відповідачем-1 не є доказом переходу до нього володіння цим майном. Оскільки, незважаючи на державну реєстрацію права приватної власності на вказаний об'єкт, володіння останнім власник не втратив, немає підстав для застосування віндикаційного позову.

За обставин цієї справи мета позивача-1 спрямована на усунення перешкод власникові (територіальній громаді міста Києва), який не втратив і не міг втратити володіння специфічним об'єктом цивільних відносин (об'єктом культурної спадщини, приватизація якого була забороненою), у користуванні та розпорядженні садибою Терещенків шляхом її повернення від відповідача-1.

Отже, Велика Палата Верховного Суду розглядає вимогу про зобов'язання повернути територіальній громаді міста Києва в особі Київської міської ради садибу Терещенків як вимогу про повернення територіальній громаді міста Києва в особі Київської міської ради садиби Терещенків за правилами негаторного позову.

Починаючи з 2007 року відповідач-1 не розпочав реставраційні роботи (тобто роботи, які мають привести до укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або

пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини). З укладеної всупереч чинному законодавству України нікчемної Додаткової угоди, в якій було встановлено умови переходу права власності на садибу Терещенків до відповідача-1 ще до початку реставраційних робіт, слідує, що відповідач-1 не мав на меті виконувати умови Інвестиційного договору, при цьому маючи намір отримати право приватної власності на садибу Терещенків.

З огляду на викладене у цій постанові Велика Палата Верховного Суду висновує, що відповідач-1 не є добросовісним набувачем зазначеного об'єкта культурної спадщини.

Разом із цим відповідач-1 не позбавлений можливості ініціювати судовий процес та заявити, зокрема, вимогу про стягнення з територіальної громади міста Києва витрат, пов'язаних із діями, спрямованими на перехід права власності на садибу Терещенків та подальшим вчиненням відповідачем-1 правомірних і необхідних дій стосовно цього об'єкта. Відповідна вимога, у випадку її заявлення відповідачем-1, має бути розглянута судом у процесі, в межах якого суду слід надати оцінку доводам позивача та доказам, наданим на підтвердження понесених ним обґрунтованих витрат. Аналогічно територіальна громада міста Києва не позбавлена можливості заявити до відповідача-1 вимогу про відшкодування збитків, завданих об'єкту культурної спадщини.

З огляду на викладене вище Велика Палата Верховного Суду вважає втручання держави у право відповідача-1 шляхом повернення садиби Терещенків територіальній громаді міста Києва пропорційним меті контролю за цим об'єктом задля його збереження у загальних інтересах.

Також Велика Палата Верховного Суду відступає від правового висновку Верховного Суду України у постанові від 09 вересня 2014 року у справі № 5011-48/950-2012 про те, що упродовж шестимісячного строку, визначеного Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» і Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини», Кабінет Міністрів України не подав на розгляд Верховної Ради України законопроектів (пропозицій) про приведення законів України у відповідність із зазначеними законами щодо включення чи невключення об'єктів до списків (переліків) пам'яток історії та культури згідно із Законом УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» і до Реєстру нерухомих пам'яток України та затвердження переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації, а отже, нежиле приміщення не набуло статусу пам'ятки.

Натомість в цій постанові Велика Палата Верховного Суду висувала, що набрання чинності Законом України «Про охорону культурної спадщини», який замінив Закон УРСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» в регулюванні питань, пов'язаних з пам'ятками історії та культури, не призвело до скасування охоронюваного статусу об'єктів культурної спадщини. Невиконання Кабінетом Міністрів України своїх обов'язків щодо подачі на затвердження

Верховній Раді України проекту Переліку пам'яток, що не підлягають приватизації, не може бути підставою для незастосування заборони, встановленої статтею 1 Закону України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини». Тому на момент укладення правочину, спрямованого на відчуження об'єкта нерухомого майна, існує заборона, встановлена Законом України «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини».

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 12 вересня 2023 року у справі № 910/8413/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114228694>

4. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції

4.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку господарського судочинства

Спори щодо оскарження постанови державного виконавця про поновлення вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з примусового виконання наказів господарського суду, стороною яких є боржник, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, підлягають розгляду господарським судом, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство

Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом ПрАТ «Компанія «Райз» до Міністерства юстиції України, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спор, на стороні відповідача – НБУ, про скасування постанов за касаційною скаргою НБУ на постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 22 грудня 2021 року, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

22 жовтня 2019 року головним державним виконавцем прийнято постанову про відкриття виконавчого провадження ВП НОМЕР_1 з виконання наказу господарського суду.

Постановою державного виконавця від 10 грудня 2019 року виконавче провадження НОМЕР_1 приєднано до зведеного виконавчого провадження.

16 січня 2020 року старшим державним виконавцем прийнято постанову про відкриття виконавчого провадження ВП НОМЕР_2, яке приєднано до зведеного виконавчого провадження НОМЕР_3.

Господарський суд міста Києва ухвалою від 26 лютого 2020 року відкрив провадження в справі про банкрутство ПрАТ «Компанія «Райз» у зв'язку із наявною та непогашеною заборгованістю; введено мораторій на задоволення вимог кредиторів; введено процедуру розпорядження майном товариства.

Постановою старшого державного виконавця від 30 березня 2020 року зупинено вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні НОМЕР_1 та

постановою старшого державного виконавця від 30 березня 2020 року зупинено вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні НОМЕР_2.

Об жовтня 2020 року старшим державним виконавцем прийнято постанови про поновлення вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях НОМЕР_1 та НОМЕР_2.

Не погодившись з постановами про поновлення вчинення виконавчих дій, позивач звернувся до суду із вказаним позовом.

Вирішуючи справу по суті заявлених позовних вимог, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що спір у цій справі є публічно-правовим та належить до юрисдикції адміністративних судів.

У касаційній скарзі НБУ як стягувач у виконавчому провадженні наголошує на тому, що розгляд усіх майнових спорів, стороною яких є боржник у справі про банкрутство, мають відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Спір у цій справі виник з приводу постанови державного виконавця про поновлення вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказів Господарського суду міста Києва у зведеному виконавчому провадженні.

За правилами адміністративного судочинства щодо особливостей провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця за частиною першою статті 287 КАС учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду з позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб.

Відповідно до частини першої, абзацу першого частини другої статті 7 КУзПБ спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею. Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник.

Справи, передбачені пунктом 8 частини першої статті 20 ГПК, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням боржника (частина тринадцята статті 30 цього Кодексу), тобто є справами виключної підсудності.

Таким чином, процесуальний закон встановив імперативне правило виключної підсудності справ про банкрутство та справ у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство.

Тобто законодавець указав, що у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» містяться

процесуальні норми, які передбачають особливості розгляду справ указаної категорії.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» втратив чинність з 21 жовтня 2019 року, з набранням чинності КУзПБ.

Відтак можна зробити висновок, що вказаний КУзПБ передбачає також особливості розгляду справ про банкрутство, що і підтверджено у статті 7 цього Кодексу.

Таким чином, розгляд усіх майнових спорів, стороною в яких є боржник, з дня введення в дію 21 жовтня 2019 року КУзПБ повинен відбуватися саме і виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи.

Ураховуючи наведене вище, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що оскаржувані в цій справі судові рішення ухвалено без дотримання правил предметної юрисдикції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 31 серпня 2023 року у справі № 640/26320/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396910>

Заявлені фізичною особою – кредитором акцесорні вимоги про стягнення з боржника 3 % річних та індексу інфляції, нараховані за період, який охоплює перебування в провадженні господарського суду справи про банкрутство, яке закінчилось відновленням платоспроможності боржника, необхідно розглядати за правилами господарської юрисдикції в позовному порядку відповідно до пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України та частини другої статті 7 КУзПБ

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу ВАТ «Іванківрибсільгосп» на рішення Іванківського районного суду Київської області від 10 листопада 2021 року та постанову Київського апеляційного суду від 15 лютого 2022 року у справі за позовом ОСОБА_1 до ВАТ «Іванківрибсільгосп» про стягнення інфляційних втрат та 3 % річних від простроченої суми за договором позики, і прийняла постанову, в якій зазначила таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

01 березня 2008 року між ОСОБА_1 та ВАТ «Іванківрибсільгосп» укладено договір позики, згідно з умовами якого ОСОБА_1 передав ВАТ «Іванківрибсільгосп» грошові кошти в сумі 1 000 000,00 грн, які останнє зобов'язалося повернути у строк до 01 червня 2008 року.

19 лютого 2008 року між ОСОБА_1 та ВАТ «Іванківрибсільгосп» укладено договір позики, згідно з умовами якого ОСОБА_1 передав ВАТ «Іванківрибсільгосп» грошові кошти в сумі 635 000,00 грн, які останнє зобов'язалося повернути у строк до 22 лютого 2008 року.

У пункті 5 зазначених договорів передбачено, що в разі якщо позичальник своєчасно не поверне суму позики, він зобов'язаний сплатити суму боргу

з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми.

ВАТ «Іванківрибсільгосп» у визначений договорами строк боргу не повернуло.

14 вересня 2011 року ухвалою Господарського суду Київської області порушено справу про банкрутство ВАТ «Іванківрибсільгосп» та введено мораторій на задоволення вимог кредиторів.

17 травня 2017 року Господарським судом Київської області затверджено реєстр кредиторів, а саме затверджено реєстр вимог кредиторів ВАТ «Іванківрибсільгосп» у сумі 7 609 760,12 грн, до якого включено вимоги, зокрема ОСОБА_1 у сумі 1 768 573,00 грн.

10 квітня 2020 року приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу повідомив ОСОБА_1 про надходження 09 квітня 2020 року на депозит нотаріуса грошової суми в розмірі 1 768 573,00 грн у рахунок погашення заборгованості за кредиторськими вимогами у справі про банкрутство ВАТ «Іванківрибсільгосп» перед ОСОБА_1.

23 листопада 2020 року закрито провадження у справі про банкрутство.

Позивач стверджував, що відповідач впродовж 10 років не виконував зобов'язання за договорами позики, що призвело до знецінення грошових коштів. Тому просив стягнути з відповідача інфляційні втрати за договорами позики, а також 3 % річних.

ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У випадку, коли позичальник своєчасно не повертає борг, то згідно зі статтею 625 ЦК України він має сплатити суму боргу, а також інфляційні втрати та 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором.

У статті 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення. Приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань (пункт 45 постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі №686/21962/15-ц (провадження № 14-16цс18)).

Інфляційні та річні проценти нараховуються на суму простроченого основного зобов'язання. Тому зобов'язання зі сплати інфляційних та річних процентів є акцесорним, додатковим до основного, залежить від основного і поділяє його долю. Відповідно й вимога про сплату інфляційних та річних процентів є додатковою до основної вимоги (постанова Великої Палати Верховного Суду від 07 квітня 2020 року у справі № 910/4590/19 (провадження № 12-189гс19)).

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 09 лютого 2021 року у справі № 520/17342/18 (провадження № 14-158цс20) зробила висновок, про те, що, ураховуючи акцесорний характер визначених статтею 625 ЦК України

зобов'язань, спори про відшкодування передбачених ними грошових сум, з огляду на їх похідний характер від основного спору, підлягають розгляду за правилами тієї юрисдикції, за правилами якої підлягає розгляду основний спір.

Таким чином, спір з приводу зобов'язання зі сплати інфляційних та річних процентів, який є акцесорним, додатковим до основного, залежить від основного і поділяє його долю, підлягає розгляду в тому судочинстві, що і спір за основним зобов'язанням.

У справі встановлено, що 14 вересня 2011 року господарським судом порушено справу про банкрутство і в межах цієї справи до затвердженого реєстру вимог кредиторів ВАТ «Іванківрибсільгосп» внесено вимоги ОСОБА_1 за договорами позики від 19 лютого та 01 березня 2008 року. Також у межах вказаної господарської справи ОСОБА_1 погашено заборгованість за вказаними договорами, про що свідчить переказ коштів та повідомлення нотаріуса, що підтвердив і сам ОСОБА_1 у позовній заяві та поясненнях.

Провадження у справі № Б8/129-11 про банкрутство закрито.

Разом з тим заявлені ОСОБА_1 акцесорні вимоги про стягнення 3 % річних та індексу інфляції, нараховані за період, який охоплює перебування в провадженні господарського суду справи про банкрутство, яке закінчилось відновленням платоспроможності боржника, необхідно розглядати за правилами господарської юрисдикції в позовному порядку відповідно до пункту 8 частини першої статті 20 ГПК України та частини другої статті 7 КУзПБ.

Оскільки справу належить розглядати господарським судом, а Велика Палата Верховного Суду діє як касаційна інстанція суду цивільної юрисдикції, тому не має повноважень переглядати справу по суті.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 03 жовтня 2023 року у справі № 366/203/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114021137>

5. Справи, прийняті до провадження Великою Палатою Верховного Суду

1. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 28 вересня 2023 року

Справа № 908/129/22 (провадження № 12-46гс23)

Сторони: ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» до ДПС України (м. Київ) в особі ГУ ДПС про визнання незаконними та скасування податкових повідомлень-рішень в межах справи про банкрутство ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика».

Суддя-доповідач: Пільков К. М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 13 квітня 2023 року у справі № 320/12137/20, про застосування статей 1, 2, 7 КУЗПБ у співвідношенні з пунктом 8 частини першої статті 20 ГПК України та статтями 2, 4, 5, 19 КАС України.

2. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 11 жовтня 2023 року

Справа № 922/2321/22 (провадження № 12-57гс23)

Сторони: заступник керівника Чернігівської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Північного офісу Державної аудиторської служби, Спеціального авіаційного загону оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС до ТОВ «Век Технолоджі» про визнання недійсними додаткових угод та стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Власов Ю.Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного в постанові КАС ВС від 05 квітня 2023 року у справі № 420/17618/21 про можливість внесення необмеженої кількості раз змін до договору про закупівлю бензину та дизельного пального, газу та електричної енергії в частині збільшення ціни за одиницю товару за умови дотримання обмеження щодо збільшення такої ціни до 10 відсотків за один раз пропорційно збільшенню ціни відповідного товару на ринку, і за умови, що наведена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі про закупівлю.

3. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 11 жовтня 2023 року

Справа № 454/1883/22 (провадження № 14-117цс23)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення пені зі сплати аліментів та стягнення додаткових витрат на утримання дітей.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 28 квітня 2023 року у справі № 904/272/22, відповідно до якого, якщо учасник надав суду телефон та електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши їх у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник бажає, принаймні не заперече, щоб ці засоби комунікації використовувалися

судом; слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення, а тому самого лише заперечення учасника про неотримання повідомлення недостатньо, щоб спростувати цю презумпцію.

4. Суд, який направив справу: КАС ВС

Дата прийняття ухвали: 11 жовтня 2023 року

Справа № 560/17953/21 (провадження № 11-150ап23)

Сторони: ОСОБА_1 до Міністерства оборони України про визнання протиправним, скасування рішення та зобов'язання вчинити дії.

Суддя-доповідач: Шевцова Н.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КАС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові КЦС ВС від 22 березня 2023 року у справі № 290/289/22-ц щодо неналежності спорів про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу з метою звернення до відповідних органів за призначенням одноразової грошової допомоги до цивільної юрисдикції.

5. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 18 жовтня 2023 року

Справа № 906/308/20 (провадження № 12-58гс23)

Сторони: АТ «Укрсиббанк» до голови ліквідаційної комісії ТОВ «Промоптторг», ТОВ «Новотекс-М» про стягнення заборгованості та пені.

Суддя-доповідач: Ткач І.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові КЦС ВС від 21 вересня 2022 року у справі № 303/7754/21, про те, що суб'єктами, на яких поширюється дія пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», є не лише фізичні особи позивачі, а і фізичні особи відповідачі.

6. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 25 жовтня 2023 року

Справа № 712/4126/22 (провадження № 14-123цс23)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ у натурі житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами, припинення частки у спільній власності.

Суддя-доповідач: Мартєв С.Ю.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у численних постановках ВС щодо неможливості відшкодування стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, витрат на складення експертного висновку, підготовленого та отриманого на замовлення сторони у справі до відкриття провадження у такій справі.

6. Справи, повернені Великою Палатою Верховного Суду на розгляд касаційних судів

1. Суд, який направив справу: ОП КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 12 вересня 2023 року

Справа № 204/224/21 (провадження № 14-109цс23)

Сторони: АТ «Банк Кредит Дніпро» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку ОП КЦС ВС, слід вирішити виключну правову проблему щодо того, чи є умови кредитного договору щодо нарахування комісії за обслуговування кредиту (за РКО) за вказаних обставин оспорюваними або нікчемними. Також уточнити висновок ВП ВС, сформульований у постанові від 13 липня 2022 року у справі № 496/3134/19.

Позиція ВП ВС: справи № 496/3134/19 і № 204/224/21 стосуються одного виду банківської комісії – за обслуговування кредиту (кредитної заборгованості), однак, можливо, з різним змістом, виходячи з умов кредитних договорів і УДБО (зокрема з обов'язку позичальниці у справі № 204/224/21 сплатити на користь банку як комісії, так й інші платежі, передбачені відповідним договором, і включення у його пункті 4 РКО до платежів за додаткові та супутні послуги банку).

2. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 13 вересня 2023 року

Справа № 278/1646/15-ц (провадження № 14-115цс23)

Сторони: ПАТ «КБ «ПриватБанк» до ОСОБА_1 та ОСОБА_2 про стягнення заборгованості.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 26 травня 2020 року у справі № 638/13683/15-ц, за змістом якого суд відмовляє у задоволенні позову у частині вимог про дострокове повернення споживчого кредиту, якщо кредитор не дотримав обов'язкового досудового порядку врегулювання, передбаченого частиною десятою статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» у редакції, що була чинною до 10 червня 2017 року.

Позиція ВП ВС: з часу прийняття ВП ВС постанови у справі № 638/13683/15-ц із висновком щодо застосування частини десятої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» у редакції, яка була чинною до 10 червня 2017 року, цей висновок не застарів, а такі вади тієї постанови, які би зумовлювали потребу відступу від нього, - відсутні.

3. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 13 вересня 2023 року

Справа № 676/192/20 (провадження № 14-111цс23)

Сторони: заступник керівника Кам'янець-Подільської окружної прокуратури в інтересах держави до ГУ Держгеокадастру у Хмельницькій області, ОСОБА_1, ТОВ «Форк», ТОВ «Зарус-Інвест», ТОВ «Агро-Еко-Граунд» про визнання недійсним наказу та витребування земельної ділянки.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, існує виключна правова проблема щодо юрисдикції суду у спорах, в яких прокурор в інтересах держави одночасно заявив вимоги про витребування на користь держави майна у юридичних осіб, одна з яких є власником майна, а також про визнання недійсним наказу ГУ Держгеокадастру про затвердження проєкту землеустрою та надання у власність фізичній особі земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства із земель сільськогосподарського призначення державної власності.

Позиція ВП ВС: розгляд ВП ВС цієї справи є недоцільним через відсутність виключної правової проблеми та наявності висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постановках ВП ВС, зокрема і щодо юрисдикції суду.

4. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 20 вересня 2023 року

Справа № 592/11227/20 (провадження № 14-100цс23)

Сторони: ОСОБА_1 до ТОВ «ФК«ДОВІРА ТА ГАРАНТІЯ», ОСОБА_2, про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна та скасування державної реєстрації права власності на нерухоме майно.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КЦС ВС вважає за необхідне відступити від численних висновків ВП ВС про те, що обрання позивачем неефективного (неналежного) на думку суду способу захисту порушеного права може бути самостійною підставою для відмови у задоволенні позову.

Позиція ВП ВС: передаючи справу на розгляд ВП ВС з мотивів необхідності відступлення від висновків, викладених в раніше ухвалених рішеннях ВП ВС, КЦС ВС не вказав на неоднозначність чи суперечливість таких висновків, їх непослідовність чи неможливість застосування.

5. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 28 вересня 2023 року

Справа № Б8/065-12 (911/229/22)

Сторони: ТОВ «Будівельна Українська Спілка» до ОСОБА_1 про витребування майна.

Суддя-доповідач: Пільков К.М.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема; відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: КГВ ВС вважає, що у цій справі наявна виключна правова проблема щодо застосування статті 261 ЦК України, пов'язана із визначенням початкового моменту перебігу строку позовної давності у спорах про витребування нерухомого майна. Також існує необхідність відступити від висновків, викладених у постановах КЦС ВС від 22 лютого 2023 року у справі № 760/3709/18 та від 24 травня 2023 року у справі № 202/3068/20, щодо перевірки добросовісності / недобросовісності набувача майна і висновків цього ж суду, зроблених у постанові від 22 вересня 2021 року у справі № 453/121/19, щодо встановлення відсутності волі власника на вибуття майна з його володіння.

Позиція ВП ВС: матеріально-правове регулювання спірних правовідносин та їх зміст у цій справі та інших справах, на які посилалась колегія суддів КГС ВС в ухвалі про передання, суттєво відрізняються від тих, що склались у цивільній справі № 453/121/19, в якій спірне майно не було примусово відчужене за результатами аукціону, проведеного в процедурі банкрутства боржника. Також немає підстав для висновку, що в описаних вище справах № 760/3709/18 та № 202/3068/20 та КГС ВС сформували різні підходи до перевірки добросовісності/недобросовісності набувача нерухомого майна в контексті застосування статей 387, 388 ЦК України.

6. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 03 жовтня 2023 року

Справа № 907/315/19 (провадження № 12-55гс23)

Сторони: ДВНЗ «Ужгородський національний університет» до Закарпатської ОДА, приватного нотаріуса Ужгородського міського нотаріального округу, Управління Мукачівської греко-католицької єпархії, про визнання протиправним та скасування розпорядження, визнання протиправним та скасування рішення, скасування запису про право власності, зобов'язання повернути майно.

Суддя-доповідач: Ткач І.В.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Опис: На думку КГС ВС, існує необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові КАС ВС від 21 липня 2022 року у справі № 826/12479/18 щодо розгляду спорів, в яких предметом оскарження є рішення державних органів з питань володіння та користування культовими будівлями і майном, в порядку цивільного судочинства.

Позиція ВП ВС: КАС ВС в постанові від 21 липня 2022 року у справі № 826/12479/18 не формулював висновку щодо розгляду спорів, в яких предметом оскарження є рішення державних органів з питань володіння та користування культовими будівлями і майном, в порядку цивільного судочинства.

7. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 11 жовтня 2023 року

Справа № 607/1662/21 (провадження № 14-121цс23)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про відібрання дитини.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку КЦС ВС, справа містить виключну правову проблему щодо тлумачення частини першої статті 162 СК України у подібних справах про відібрання дитини в одного з батьків (іншої особи), який добровільно не виконує рішення суду щодо визначення місця проживання дитини з іншим з батьків (іншою особою).

Позиція ВП ВС: відсутні посилання на кількісні та якісні показники, які б свідчили про те, що передача цієї справи до ВП ВС необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

8. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 18 жовтня 2023 року

Справа № 183/5382/23 (провадження № 14-119цс23)

Сторони: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 до Квартирно-експлуатаційного відділу м. Дніпро про зобов'язання вчинити певні дії.

Суддя-доповідач: Воробйова І.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: порушення правил предметної чи суб`єктної юрисдикції.

Опис: На думку КЦС ВС, існує необхідність визначення юрисдикційності спору за позовом ветерана військової служби щодо оскарження протиправної поведінки квартирно-експлуатаційної комісії щодо отримання житла у власність, яке знаходиться у користуванні на умовах найму.

Позиція ВП ВС: у постанові від 8 червня 2022 року у справі № 362/643/21 ВП ВС визначила, що спори з приводу проходження військової служби, зокрема з приводу соціального захисту військовослужбовців (включно зі спорами з військовими частинами щодо реалізації гарантій забезпечення військовослужбовців житловими приміщеннями), належать до юрисдикції адміністративних судів.

9. Суд, який направив справу: КЦС ВС

Дата прийняття ухвали: 19 жовтня 2023 року

Справа № 465/5184/14-ц (провадження № 14-67цс23)

Сторони: ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів.

Суддя-доповідач: Гудима Д.А.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС:

Опис: На думку КЦС ВС, необхідно відступити від висновку, викладеного у постанові ВП ВС від 9 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16 щодо неможливості залишення без розгляду заяви про перегляд заочного рішення, поданої з пропущенням строку її подання, або якщо причини пропущення строку визнані судом неповажними.

Позиція ВП ВС: ВП ВС зауважує, що незгода з інтерпретацією певних правил не є підставою для прийняття справи ВП ВС для відступу від її висновку. Проаналізувавши наукові джерела, згадані в ухвалі КЦС ВС, ВП ВС зауважує, що узагальнені висновки цієї колегії не відповідають змісту наукових ідей авторів відповідних праць.

10. Суд, який направив справу: КГС ВС

Дата прийняття ухвали: 25 жовтня 2023 року

Справа № 904/192/22 (провадження № 12-59гс23)

Сторони: заступник керівника Чернігівської окружної прокуратури в інтересах держави в особі Північного офісу Державної аудиторської служби, Спеціального авіаційного загону оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС до ТОВ «Век Технолоджі» про визнання недійсними додаткових угод та стягнення коштів.

Суддя-доповідач: Власов Ю.Л.

Підстава передачі на розгляд ВП ВС: виключна правова проблема.

Опис: На думку ОП КГС ВС, у справі існує виключна правова проблема, яка полягає, зокрема у тому, чи належить до випадків нікчемності договору про закупівлю без проведення процедури закупівлі згідно з вимогами Закону України "Про публічні закупівлі" відсутність будь-якої процедури взагалі, чи словосполучення "згідно з вимогами цього Закону" вказує і на необхідність дотриматися не будь-якої, а певної, передусім конкурентної процедури закупівлі.

Позиція ВП ВС: ОП КГС ВС не зробила посилань на конкретні справи, їх кількісні та якісні показники, які б свідчили про наявність інших справ саме у подібних правовідносинах (застосування норм пункту 1 частини першої статті 43 Закону України «Про публічні закупівлі» та статті 228 Цивільного кодексу України до договорів, укладених за результатами переговорної процедури закупівлі), формування судами різних юрисдикцій різної правової практики при вирішенні таких справ.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період із 01.09.2023 по 31.10.2023 / Упоряд.: департамент аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України В. Ю. Уркевич. Київ, 2023. Вип. 42. – 54 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua